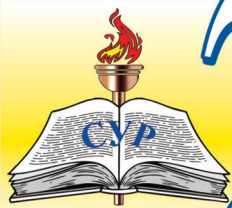

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXXV рік видання. № 373, липень, 2025

ПЕТРО ПРОКОПІВ,
Купальські вогні

*І чужому навчайтесь,
Щі свого не цурайтесь...*

М. Шибанко

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Микола Корнищан,
Михайло Михайлюк, Віргілій Ріцько,

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București, România**

Застереження:

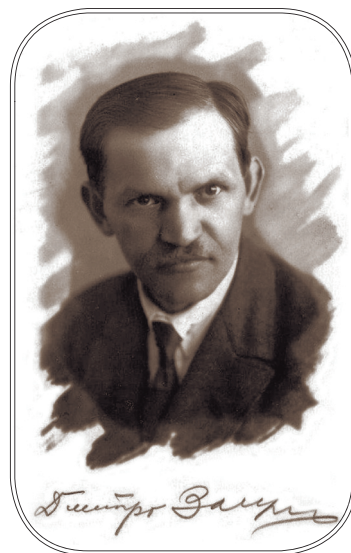
- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати й редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *Повернення Дмитра Загула*
- ❖ *Від селянського плуга до висот академічної науки*
- ❖ *Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики (16)*
- ❖ *Сучасна українська драматургія – Ольга Анненко –*
- ❖ *Шляхетний дух і служіння слову: штрихи до портрета Івана Кідещука*
- ❖ *Прометей Срібної Землі*
- ❖ *Естетика граничних станів і духовний топос слова*
- ❖ *«Герої не вмирають ніколи»*
- ❖ *Україністика Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (CXII)*
- ❖ *На допомогу вчителю: Українська скороговка як інструмент формування фонетичної компетентності учнів*
- ❖ *Останнє повернення (Новела)*
- ❖ *Барабери (Уривок з повісті)*
- ❖ *Чорний (Оповідання із циклу «Дзюнькові коні»)*
- ❖ *Духовні джерела. Князь Володимир Великий – Хреститель Русі-України*

Микола ВЕГЕШ

ПОВЕРНЕННЯ ДМИТРА ЗАГУЛА

Уже після смерті Сталіна, 20 грудня 1954 року, Об'єднання Українських Письменників «Слово» в США надіслало делегатам Другого Всесоюзного з'їзду українських радянських письменників телеграму наступного змісту: «1930 року друкувалися 259 українських письменників. Після 1938 року з них друкувалися тільки 36. Просимо в'яснити в МГБ, де і чому зникли з української літератури 223 письменники?»¹. За підрахунками одного з найвідоміших дослідників «українського розстріляного відродження» Юрія Лавріненка, «цифра 223 щезлих в СРСР українських письменників розшифровується так: розстріляно – 17; покінчили самогубством – 8; арештовані, заслані в табори й іншими поліційними заходами вилучені з літератури (серед них можуть бути розстріляні й померлі в концтаборах) – 175; зникли безвісти – 16; померли своєю смертю – 7»². Серед жертв червоного терору був і Дмитро Загуга, якого Віктор Петров (В. Домонтович) назвав найвидатнішим із поетів літературної групи «Західна Україна»³. Віршами Дмитра Загула не тільки зачитувались, часто-густо їх цитували напам'ять. У підтвердження цих слів наведу фрагмент зі спогадів Григорія Костюка: «Одного разу підійшов до мого ліжка Кость (Старокадомський – студент Московського університету, один із близьких друзів та співтабірників Г. Костюка) і каже: Цілий ранок звучить мені одна поезія раннього Загула. Початок пам'ятаю, а далі – один туман. Може, ви пригадаєте? Перша строфа звучить так:

Наші Едеми – тільки фантоми.
Хто скаже, де ми, хто скаже, хто ми?

Ну, а як же далі, чи не пригадаєте? – й очікуючи, дивився на мене... Я дивився на запитливі очі Костя й автоматично продовжив:

Ми, що шукаємо стежки в Едем,
Ох, ми не знаємо, звідки ми йдем.

Оце правда, – аж зрадів Кость. – Тепер я пригадую далі:

¹ *Розстріляне відродження. Антологія 1917–1933: Поезія – проза – драма – есей / Упорядкування, передмова, післямова Ю. Лавріненка; Післямова Є. Сверстюка. 8-ме видання. Київ: Смолоскип, 2025. С. 12.*

² *Там само. С. 23–13.*

Всі ми поети з Кантом і Контом,
Вічно блукаєм над Ахеронтом.
Щастя шукаємо в царстві примар,
Правди питаємо в сонця, хмар...

І зупинився та ніби про себе міркує?
Але як же далі?

Я навмисне підхоплюю його декламаційний тон і продовжую:

Правди – навіщо? Раю – для кого?
До Ельдорадо нема вороття.
Правду найвищу – киньмо для Бога,
Наша розрада – сон життя...

Цю ранню поезію Дмитра Загула постсимволістичної доби його творчості було так відтворено. І була в цьому епізоді якась трагічна іронія долі: два в'язні в концтаборі Воркути пригадують й естетично насолоджуються оригінальними й перекладними (з Гайне, Гете) поезіями Дмитра Загула, а сам заслужений поет, саме в той час, умирає, замучений у концетраційному таборі Караганди, у Сибіру як «український націоналіст»⁴.

Причетні до тоталітарної влади радянські письменники намагалися замовчувати трагічну долю цієї яскравої постаті в українській літературі. Роман Купчинський пригадував, що колеги-письменники одного разу спитали прокомуністичного драматурга Олександра Корнійчука: «Товаришу, де тепер поет Загуга? Корнійчук ліниво підвів вії і глянув кутиком ока на того, хто питав: Загуга помер»⁵.

(Продовження на 4 с.)

³ Петров В. *Розвідки*. Т. 2. Київ: Темпора, 2013. С. 651.

⁴ Костюк Г. *Названа праця*. С. 505–506.

⁵ Цит. за: Ільницький М. *На перехрестях віку: У трьох книгах*. Книга друга. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 360.

ПОВЕРНЕННЯ ДМИТРА ЗАГУЛА

(Продовження з 3 с.)

Серед письменників Розстріляного відродження чільне місце посідає постать славетного уродженця чарівної Буковини, поета-символіста Дмитра Загула, творчість якого на наших очах повертається до українського читача. Маю на увазі щойно видану у вижницькому видавництві «Черемош» збірку поезій Дмитра Загула «Тонкострунна арфа». Над книгою працювала потужна редакційна колегія чернівецьких дослідників: Володимир Антофійчук, Олексій Чепіль, Юлія Прокопчук, Богдан Мельничук, Алла Антофійчук, Марина Кислиця, Дмитро Никифоряк і Василина Фока. Хоча після реабілітації 9 серпня 1957 року Дмитра Загула кілька разів видавалися збірки його поезій (Загуг Д. Вибране. Київ, 1961; Загуг Д. Вибране. Київ, 1966; Загуг Д. Окрушинки поезій. Чернівці, 1990; Загуг Д. Поезії. Київ, 1990)⁶, однак ці видання вже давно стали бібліографічною рідкістю. Що стосується рецензованого видання, то воно, безперечно, є найповнішим, позбавленим попередніх редакторських втручань, підготовленим на основі звірки рукописів із прижиттєвими публікаціями поета. Необхідно додати, що в уже згадуваній антології «Розстріляне відродження» Юрія Лавріненка поміщені лише дві поезії Дмитра Загула «За непроглядною заслоною» та «Я чув пісню, мов крізь сон». До речі, видатний український літературознавець академік Іван Дзюба, згадуючи також про Д. Загула, стверджував, що «поетичну спадщину багатьох символістів досі ще не зібрано, або подано недостатньо»⁷. Щось подібне сказав і відомий львівський літературознавець Микола Ільницький: «Як не як, але в афоризмі «рукописи не горять» є велика доля правди. Навіть згоряючи, вони залишають сліди, за якими багато чого можна відновити чи реконструювати. Постать Дмитра Загула заслуговує на те, щоб постати перед читачами у всій своїй повноті, яка дасть можливість розкрити і

трагічність його долі, і оригінальність його таланту»⁸. Нарешті можемо впевнено стверджувати, що завдяки групі чернівецьких науковців, очолюваних Володимиром Антофійчуком, Дмитро Загуг знову повертається до України.

Збірку поета «Тонкострунна арфа» відкриває ґрунтовна вступна стаття «Поезія і доля Дмитра Загула» відомого українського літературознавця, доктора філологічних наук, професора Володимира Антофійчука. Це ім'я добре відоме далеко за межами рідної йому Буковини й не тільки серед науковців. Професор Володимир Антофійчук – вчений різноплановий і надзвичайно плідний, внесок якого в сучасне українське літературознавство важко

переоцінити. Неможливо собі уявити фундаментальний десяти томник Ольги Кобилянської (Чернівці «Букрек», 2013–2022) без внеску В. Антофійчука, адже саме він був редактором всіх томів. Перу Володимира Антофійчука належать ґрунтовні наукові праці про творчість Лесі Українки, Наталени Королевої, Володимира Сосюри, Леоніда Мосендза, Богдана Лепкого, Василя Барки, Сидонії Никорович, Валерія Шевчука, Михайла Трайсти та багатьох інших. Що стосується дослідження вченим євангельських образів в українській літературі XIX–XX століть,

то саме Володимир Антофійчук справедливо вважається одним із найкращих фахівців цієї проблематики. Працю вченого «Євангельські образи в українській літературі XX століття» (Чернівці: Рута, 2001) високо оцінив академік Микола Жулинський⁹.

До речі, Володимир Антофійчук не вперше звертається до аналізу літературної спадщини Дмитра Загула. Свого часу викликала жвавий інтерес серед науковців його публікація «Сакральна парадигма ранньої поезії Дмитра Загула». Багаторічне вивчення життєвого шляху і творчих здобутків поета дало можливість В. Антофійчуку стверджувати, що Дмитро Загуг «посідає особливе місце в історії українського письменства як поет, літературознавець, критик і перекладач», а «як теоретик і практик символістського

⁶ Мельничук Б. Загуг Дмитро Юрійович. *Енциклопедія Сучасної України*. Т. 10 3–Зор. Київ, 2010. С. 92–93.

⁷ Дзюба І.М. *З криниці літ: У 3 т. Т. 1*. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. С. 272.

⁸ Ільницький М. *Читаючи, перечитуючи... Літературознавчі*

статті, портрети, роздуми. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2019. С. 141.

⁹ Жулинський М. «Хто я, чому я серед них...». *Наталена Королева – легенда української літератури. Королева Н. Шляхами і стежками життя*. Харків: Фоліо, 2019. С. 35.

дискурсу» він «відіграв важливу роль у модернізації української літератури». Необхідно також погодитись зі слушним твердженням вченого, що Дмитро Загуг вміє «гармонійно синтезувати національні традиції із загальносвітовими модерністськими тенденціями, що утверджує його творчість як вагомий явище українського та світового символізму»¹⁰. Автор вступної статті скрупульозно простежує всі основні етапи життєвого шляху поета-символіста, відзначаючи значний вплив на його становлення творів Т. Шевченка, Г. Квітки-Основ'яненка, П. Куліша, Р. Стороженка, І. Франка, Ю. Федьковича, захоплення з дитячого віку творчістю Д. Дефо, Д. Свіфта і Ж. Верна. У студентські роки перебуває під значним впливом праць М. Драгоманова, Л. Фейербаха, Ф. Ніцше. А хто в ті часи не зачитувався книгою останнього «Так казав Заратустра»? Досить лише переглянути листування Лесі Українки, Ольги Кобилянської, Агатангела Кримського та багатьох інших.

Дмитро Загуг в 19-річному віці опублікував свої перші поетичні твори «Високо вгору здійму свої руки» та «Що мені із того, мила», а вже впродовж 1912–1913 років опублікував 72 вірші, які високо оцінили С. Смаль-Стоцький, О. Попович, О. Маковей, О. Кобилянська, Б. Лепкий, О. Луцький, С. Яричевський. «Рання творчість Д. Загула балансувала на перетині міфо-ритуального та християнського світоглядів, – відзначає В. Антофійчук, – що, ймовірно, усталилося на ґрунті його дитячих вражень»¹¹. З таким твердженням варто погодитись, адже ж доведено про великий вплив на формування поета почуттів ним в дитинстві різноманітних гуцульських історій (про перелесників, нявок, лісовиків, чугайстрів тощо). Із ранньої поезії Дмитра Загула В. Антофійчук вирізняє поему «Над Йорданом», яка побудована на євангельському сюжеті про Івана Хрестителя, та вказує на тодішні світоглядні орієнтири поета, позначені прагненням до соціальної рівності та духовного оновлення:

Бо йде пророк,
Що правду сіє
І в рай оберне людський світ.
Рівняйте шлях єму, Месії!
Дороги правими робіть!
В єго руках тяжка лопата,

*Зустріч харківських і київських митців. Київ, 1923 р.
З ліва на право, перший ряд: Максим Рильський, Юрій Меженко, Микола Хвильовий, Майк Йогансен, Григорій Михайлов, Михайло Вериківський. Другий ряд: Наталя Романович, Михайло Могиланський, Василь Еллан-Блакитний, Сергій Пилипенко, Павло Тичина, Павло Филипович. У третьому ряду стоять: Дмитро Загуг, Микола Зеров, Михайло Драй-Хмара, Григорій Косинка, Володимир Сосюра, Тодось Осьмачка, Володимир Коряк, Михайло Івченко*

Якою перевіє тік,
Настане грішникам відплата,
А праведним щасливий вік!
Пшеницю він в клуню сховає,
Полову кине на вогонь,
Кукіль на гній повикидає
І тим сповнить святий закон.
Лежить при кореню сокира,
Упадуть злишні дерева –
Останесь тільки правда щира,
Пропаде підступ і хула!

До книги поезій Дмитра Загула «Тонкострунна арфа», упорядкованої В. Антофійчуком і Ю. Прокочук, крім вищеназваних віршів, увійшли також поетичні збірки «З зелених гір», «На грані», «Мара», «Наш день», «Мотиви» та твори із циклу «З рідного поля». Серед опублікованих упорядниками творів поета відсутня збірка «Мережка» (Чернівці, 1913), яку неодноразово згадували окремі літературознавці. Має рацію В. Антофійчук, коли стверджує: «Наразі цей факт не вдалося підтвердити жодним віднайденням її примірником»¹².

(Далі буде)

¹⁰ Антофійчук В. *Поезія і доля Дмитра Загула. Загуг Д. Тонкострунна арфа: Поезії / передмова В. І. Антофійчука; упорядкування та примітки: В. І. Антофійчук, Ю. П. Прокочук. Вишніця: Черемош, 2025. С. 5–6.*

¹¹ Там само. С. 9.

¹² Антофійчук В. *Поезія і доля Дмитра Загула. С. 9.*

¹³ Костюк Г. *Зустрічі і прощання: Спогади у двох книгах / Передмова М. Жулинського. Київ: Смолоскип, 2008. Книга 1. С. 405–406.*

Володимир АНТОФІЙЧУК

ВІД СЕЛЯНСЬКОГО ПЛУГА ДО ВИСОТ АКАДЕМІЧНОЇ НАУКИ

(Нарис з життя і наукової діяльності Івана Ребошанки)

(Продовження з № 371)

Період навчання Івана в семирічній школі збігся з одним із найважчих випробувань у його родині – тривалою хворобою матері. Хлопець зростав у ритмі подвійного навантаження – між обов'язками перед родиною і прагненням навчатися, яке вже тоді виробляло в ньому внутрішню потребу нового знання. Батько, виснажений повсякденною селянською працею, самотужки ніс тягар господарства: то возив дружину до лікарні в Сучаву, то знову повертався до поля, орав, сіяв, порався по господарству. Іванові доводилося до обіду випасати худобу, а відтак бігти до школи.

Справжнім екзистенційним випробуванням став сьомий клас – кульмінація дитячого дорослішання. Стан матері стрімко погіршувався, батько ледь витримував тягар щоденних клопотів. Ніхто, крім Івана йому не допомагав, бо малолітня донька ще не в силі була що-небудь робити. Шкільні заняття ставали для Івана майже недосяжною мрією. Він відвідував їх лише раз на тиждень. У момент розпачу й безвиході з уст змученого батька зірвалося неочікуване:

– Коби та школа згоріла!..

Проте саме у хвилини відчаю починають діяти сили опору. Наприкінці навчального року до оселі Георгія Ребошанки навідалися вчителі з тим, щоби не переконувати, а наполегливо умовляти:

– Бадіко Георгію, не дай Боже, щоб не дали до школи вашого сина!

Слова педагогів свідчили не стільки про турботу, скільки про віру в здібності й духовний потенціал дитини. Як він на це зреагував – Іван не запам'ятав. Перед цим його двоюрідний брат, учень Сучавського ліцею, також намагався переконати батька відпустити сина вчитися до міста. Обіцяв, що Іван навчатиметься й житиме з ним на квартирі.

Іван пішов до школи по випускне свідоцтво, необхідне для вступу до ліцею. Але, повертаючись додому, побачив тривожну картину: ворота двору відчинені, сусіди стояли замислені. В хаті на долівці лежав скоцюрблений від болю батько. Він нестримно кричав, немовби його терзав хижий звір. То був раптовий напад ниркових кольок.

Незабаром прибула «Швидка допомога». Івана взяли з собою. Дорогою до Сучави (кілометрів з п'ятнадцять), батько, страждаючи від болю, намагався передати синові щось на кшталт заповіту:

– Маю гроші позичені тому... сусідові, тому... первакові, тому... дядькові... – але далі говорити вже не зміг.

У дворі лікарні батька поклали на носі й понесли на обстеження. Ніч накривала місто. Хлопець опинився перед новим випробуванням, сам без підтримки, у майже чужому місті, в якому ще вчора сподівався розпочати новий етап свого життя. Але навіть у цій прикрій, здавалось, безвихідній ситуації з ним повелися щиро й співчутливо. Водій «Швидкої», незнайома, але добродушна людина, запропонував йому прихисток:

– Куди тобі тепер їхати? Переночуй тут, у гаражі. Ось тобі вовняна ковдра...

Так Іван вступав у доросле життя – не через поріг ліцею, а через поріг синівської відповідальності й співчуття. Цей випадок дещо пригасив його мрію про навчання, але й підбадьорив, додав упевненості у власних силах і згодом відновив бажання неухильно йти обраною дорогою. А крім того, він глибоко вкарбував у пам'ять картину фізичних страждань батька, а водночас і відчуття тепла людського серця, що послужило йому першим уроком, засвоєним не зі шкільного підручника, а з життя.

Наступного ранку, в неділю, обходячи лікарню, Іван побачив у вікні батька – блілого, але спокійного. Кількома словами перемовились про основне, та й удома Іван також був небагатослівним, лише переказав матері найнеобхідніше. А вже в понеділок, навіяний думками, що його навчання, мабуть, завершилося, узяв батькову косу на плечі й уперше пішов у поле косити.

Мрія про навчання в Сучавському ліцеї розвіялась...

Тим часом у Румунії запровадили нову освітню реформу: дозволили викладання мовами національних меншин. Іван хотів поїхати до Сігету, де діяли і педагогічна школа, і ліцей з українською мовою навчання. Проте батько розсудив прагматичніше, поселянськи:

– Дасться якась війна, то із Серету додому повернешся пішки. А із Сігету як дійдеш? Десять пропадеш у дорозі...

Тож класний керівник, зібравши необхідні документи, відвів учнів до Сучави на вступний іспит. Так Іван Ребошанка опинився в Сереті, де тоді ще функціонувала тільки педшкола, а наступного року відкрили й ліцей. Набирали по два паралельні класи, бо була велика потреба в учителях. Тому запов-

нювали класи будь-ким. І тоді Іван пригадав, як у семирічці учні розв'язували задачі, відсилали їх до румунського учнівського журналу з математики, де їх друкували. Бо в семирічці був чудовий викладач математики. То Іванові ніяково стало і навіть розчарувало, коли в педшколі викладач арифметики (не математики!) перевіряв учнів на знання... таблиці множення. Подібне відбувалося й на уроках з інших предметів. До того ж післявоєнний вигляд Серету, його занедбані околиці й зухвала поведінка місцевих мешканців пригнічували хлопця. Декілька разів він покидав школу. Але директор щоразу посилав за ним старших учнів, які умовляли його повернутися, і він з тугою в серці повертався.

Невдовзі Івана призначили секретарем класу. Відповідальність була великою, і вже тоді в нього почала з'являтися перша сивина на скронях. У класі, крім «жмені» здібних учнів, переважала інертна більшість, «tabularasa». Доброзичлива класна керівниця болісно переживала цю ситуацію, але з невідомих причин дорікала саме Іванові:

– Скільки в класі неуспішних! І хто ж у цьому винен? Секретар класу!

Увічливий хлопець довго терпів несправедливі зауваження. Але одного разу йому терпець урвався, і він, сам того не очікуючи, раптово вибухнув:

– Мені відомо, для чого батько привів мене до школи. Щоб я вчився! Вони ж, тутешні, не розуміють цього? Хіба я можу вчитися замість них? Я вчуся сам за себе!..

Характер Івана Ребошапки, працелюба й науковця, остаточно сформувався під час викладацької праці в університеті та навчання в докторантурі. За його словами, тодішній філологічний факультет Бухарестського університету був чимось більшим, ніж освітня інституція, – своєрідною дидактично-науковою лабораторією. Викладач української мови міг «замкнутись» у свою «коробку», як, наприклад, повелися Костянтин Драпака, Микола Павлюк, Михайло Бодня, Леоніла Бурчу-Лесяну... Група інших українців – Магдаліна Ласло-Куцюк, Дан Хорія Мазілу, частково й Стеліан Яцентюк – знаходили себе в літературознавчій діяльності. Микола Корсюк більше працював над перекладами. Завдяки останнім викладанням української мови не могло сприйматися як щось окреме й незначне, а як вагомий складник румунської філології.

У цьому контексті Іван Ребошапка найбільше залучався до активного дослідження діалогу між двома культурами – українською та румунською, з особливим акцентом на їх фольклорному вияві. Крім того, він активно співпрацював із кафедрою румунського фольклору та літератури, разом зі студентами-румуністами здійснював польові дослід-

ження під керівництвом професора Міхая Попа, брав участь у роботі їхнього наукового гуртка, підключався до діяльності Інституту фольклору, де укладав бібліографію румунського фольклору та народної творчості слов'янських меншин. Уся ця багатоаспектна праця породжувала безліч нових наукових ідей і спонукання до їх реалізацій.

Одного разу, перебуваючи в колі науковців середнього віку під час жвавої і зацікавленої розмови в Інституті фольклору, молодий науковець Іван Ребошапка підключався до гарячих дискусій зі своїми доповненнями. І раптом один із присутніх з посмішкою і несподіваною щирістю звернувся до нього:

– Ти, молодий пане, помовчи! А знаєш чому? Я все життя читав, випишував факти, ідеї. У мене на збирання цілі ящики карток, що лежать досі безцільно. А ти своїми міркуваннями підказав мені кілька ідей для майбутніх книг. Я прибігаю додому, виймаю з ящиків матеріали законспектованих книг, які ти не читав, і пишу книги. Ти читаєш її і вигукнеш: «Чудово! Він тієї ж думки, що і я!». А насправді ж – я її вкрав у тебе.

Цей жарт із зерном істини не був випадковим. Уважність, внутрішня зібраність, спостережливість і здатність синтезувати великі смислові обшири – це те, що вже тоді вирізняло Івана Ребошапку як науковця.

У свою чергу своїми працями діалог діловито підтримував Дан Хорія Мазілу, один з небагатьох румунських філологів, який глибоко мислив двома літературами – румунською та українською – в єдиному інтелектуальному просторі. Його монографії, зокрема про румунське бароко, повістеву румунську літературу, роман про Варлаама та Йоасафа, позначені зв'язками з українською літературою, були справжнім прецедентом фахового мосту. В одному з інтерв'ю Іванові Ребошапці Дан Хорія Мазілу заявив: «До вивчення давньої румунської літератури я прийшов через український міст». Тобто він досконало вивчив давню українську літературу та її значення для давньої румунської літератури.

Це визнання справедливо сприймати як акт наукової правди. Адже той «український міст» був не лишень метафорою, а реальністю, підтвердженою подібністю текстів, сюжетів, жанрових перетинів, які румунська філологія приймала завдяки інтелектуалам, здатним вільно орієнтуватися в міжнародному культурному просторі. Іван Ребошапка належить саме до таких учених. Його увага до словесного матеріалу завжди поєднується із баченням спільних структур культурної пам'яті. Отже, цей епізод – не окрема деталь біографії. Це момент істини, у якому засвідчилося головне: Іван Ребошапка формувався як філолог діалогу між культурними традиціями різних народів.

Іван РЕБОШАПКА

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

16. Румунсько-українські музично-словесно-хореографічні співвідносини у Південній Буковині

У вересні 1960 р., до початку університетського навчального року, ми групою, до складу якої увійшли викладачі славистичної кафедри Бухарестського університету доцент д-р філологічних наук Микола Павлюк, старший асистент-лектор Стеліан Яцентюк (пізніше – Грюя) і я, молодший асистент, випускник славистичної кафедри 1960 року й того ж року призначений Комісією румунської освіти працювати на відділенні славистичної кафедри, приступили до виконання рекомендованого Асоціацією славистів Румунії вивчення історії, мови, культури, фольклору слов'янських нацменшин Румунії – в нашому випадку української нацменшини – польовим обстеженням, яке того року вдруже мало проходити теж у Сучавському повіті, але в інших місцевостях, з-поміж яких ми спочатку обрали найвіддаленіше від міста Кимпулунг Молодовенеск гуцульське село Молдова Суліца, до якого, після предовгої й нелегкої дороги, добралися в неділю темним вечором.

У примарії застали тільки секретаря. Павлюк і я представляємо свої університетські посвідчення, а симпатичний «актор» Стеліан Яцентюк, якому властиве було бажання чимось-то «блиснути» в ключовий момент, «одягає» одну зі своїх «масок», представляючись зверхньо редактором-посланником органу Компартії Румунії «Scânteia». Далі по-авторитетному «придушує» секретаря запитанням: «А де ж примар?» Запитання ненормальне – невже в неділю пізнім вечором примар повинен був бути присутнім в примарії?! Знітившись, секретар ніби «виручає» свого шефа: «Він – зайнятий». «Що ж це означає?! Він повинен бути тут!» – наполягає Яцентюк. Секретар виправдовує відсутність примаря: «В нього ... весілля». «Гм...», про себе зреагував Яцентюк, а до нас промовив по-румунському «Las', să-i bine» («А це – непогано». Батько Яцентюка був українцем, а мати румункою. А їхній син завжди говорив материнською мовою).

Далі Яцентюк питає, чи немає в селі буфета, де б ми могли повечеряти.

Чи то приголомшений запитаннями, а чи, «схитривши», секретар відповідає: «Є. Йдіть дорогою й попадете на світло. Там – буфет».

Залишивши свої подорожні багажі в «кімнаті для гостей» примарії (у ті часи подібні «кімнати» були по всіх примаріях), ідемо дорогою, вздовж якої справа

тече річка, за нею піднімаються заліснені гори, а зліва «вишиковані» сільські хати, позад яких теж гори, вкриті лісом, – ось вам уся топографічна картина гірського села.

Тоді не всі села були електрифіковані.

Після деякого спотикання кам'янистою дорогою, з темноти пронизується на нас... світло. Доходимо до нього, а то не сільський буфет, а гучне весілля! Ми ще не прочумались, як перед нами з'являються з тацею із горілкою та чарками весільний князь / пан молодий та княгиня / пані молода, після яких славний місцевий сопілкар Іліє Казаку, лауреат національних та міжнародних конкурсів, гостинно зустрічає нас майстерною грою на металевій сопілці, що у тамтешньому регіоні й по сьогоднішній день вживана у побуті.

Стеліан Яцентюк набундючується, як індик, почерез плече коротко наказує Павлюку, касирові нашої групи, що стоїть позад нього, «Colea, scoate-un pol» («Коля, подай банкноту в 25 лейв!»), машинально ліпить банкноту сопілкареві на чоло й іншою поставою, тепер у «масці» мистецького оглядача приголомшує сопілкаря безмірною хвальбою, на ділі – безпідставною, що проявляється мильними бульками, майже сповненими відтінку бешкетності: «Să trăiești, domnule Ilie Cazacu, de zece ani scriu despre dumneata, dar abia acuma te cunosc!» («Тривайте, пане Іліє Казаку, уже десять років пишу про вас, але тільки тепер пізнав!»).

Вкрай розчулений Яцентюковою хвальбою, Іліє Казаку із ще завзятішою грою на металевій сопілці, що майже тріщить, супроводжує нас, шанталавих подорожніх, у коротких штанцях та у клітчастих різноколірних сорочках з короткими рукавами, у хату, де весільні гуцули, одягнуті по-місцевому в добротних білих сорочках з вишитими ковнірами та рукавами, в дорогих «бондіцах» з обшитими по краях дорожніми хутрами, заперезані шкіряними чересами, оздобленими набитими латунними «бовтицями», та привітно усміхнені «молодиці, як косиці», розступившись, створюють для нас вільну вуличку, подібно тому, як Червоне море розступилося перед Мойсеєм.

Послідував, щонайменше для мене, хвилюючий момент збирання грошової «повниці» для молоді пари, коли з метою «випрошування» якомога більше грошей весільний староста почергово вихваляв кожного ве-

сильного. За нас трьох, хвалебно представлених як «великих панів з Букурешта», наш касир Микола Павлюк подав у повницю стільки, по скільки давав кожний гуцул, «вкинувши» в повницю майже всю суму, одержану від університету для нашого відрядження.

Як правило, після моменту «повниці» послідувало почергове подавання добірних буковинських страв, горілки з афинами та вина.

Розпочалось гучне весільне, гучне гуляння під музику Іліє Казаку.

«Охрещений» польовим обстежуванням, я звертаю свою увагу на проявлення українсько(де факто – гуцульсько)-румунських музично-словесно-хореографічних співвідносин, розмовляючи з напарником Іліє Казаку, скрипалем Сидором Андроніческу, який, спитав, чи я не з Інституту фольклору, бо були в них наукові працівники з тієї установи і задавали їм запитання, подібні до моїх.

Весільний гамір, плідна розмова із Сидором Андроніческу не заважають мені звертати увагу на проявлення українсько(гуцульсько)-румунських музично-словесно-хореографічних співвідносин. Румунську танцювальну хору (рум. *horă*) виконують й українці (гуцули, в яких, до речі, наявні й свої танкові мелодії). Як правило, румунська хора супроводжується приспівками (рум. *strigături*), виголошуваними тактом парландо (напівспівано), як, до речі, поступив Яцентюк, надівши «маску» весільного гуляки: роздобувши не знати де гарний капелюх, з лівого боку «заткнув» гілку ялини, вступив у коло танцюючих румунську хору, супроводжувану грою на сопілці Ілієм Казаку, і способом парландо завів румунську приспівку:

*Fata asta ce-o joc eu,
Am adus de la Bacău
(Дівчину, з якою танцюю,
Я привіз із Бакеу).*

Із сусіднього кола, що танцює ту ж румунську хору, гуцул уступає у своєрідний «діалог» з Яцентюком, і тим же тактом румунської хори Іліє Казаку промовляє приблизним парландо українсько-гуцульську метафоричну приспівку із значенням, що знаходиться на грані пристойного і непристойного:

*Ек би моя мама б «не давала»,
То уна була б мене не мала...*

У гуцульському репертуарі (як і в румунському та й у репертуарах інших народів), крім гумористичних, жартиливих, дотепних й інших пісень, наявні й сороміцькі пісні, як майже слідуюча, в якій бар'єр пристойного явно порушений, але гуцул, може, навмисне увів пісню у міжмовний діалог із Стеліаном Яцентюком, проведений під час виконання тієї ж румунської хори:

*В Молдовици загриміло, у Брезі блисло, –
Чого в тебе, молодиче, черево так ввисло?*

У Південній Буковині надто багаті румунсько-укра-

їнські зв'язки/співвідносини в музичному плані, що проявляються у процесі виконання текстів українських пісень румунськими мелодіями. Мені випало чути баладу про Довбуша («Гой попід гай зелененький ходить Довбуш молоденький»), співану давньою румунською мелодією. Багато інших текстів українських пісень, виконуваних під румунські мелодії, почув я починаючи із сучавської Марицеї, і чимраз далше – в селах в напрямку до Серету, як, наприклад, у Балківцях чи Негостині. Цікаво б дізнатися, на основі якого факту чи критерію орієнтувалися українські співаки у підборі румунських мелодій. Правдоподібно, у підборі повинна була б існувати певна суголосність між меседжем українського пісенного тексту і румунської мелодії, як, наприклад, у випадку пісні з Негостини «Пийте, люди, горівочку, / Й а гусочки воду. – / Тежко жити на чужині / Без рідного роду», пісні про сестру-страждальницю, до якої рідні брати не ручаються «загостити» навіть на «рокові свята», бо вона... занадто бідна. Цю пісню я надрукував у своєму збірнику («Відгомони віків», 1974, Критеріон, № 131), а записав її на магнітофонну стрічку раніше, 24 серпня 1972 р., в чудовому виконанні 46-річної тоді Леонтини Федюк суголосною мелодією румунської *дойни*, в цьому випадку – жалібною *дойни*.

Цей складний і надто «щедрий» матеріалами аспект співвідносностей, по-моєму, досі ніхто не розглядав, навіть не згадував його у своїх працях. А тепер, у зовсім інших умовах побутування фольклору, навряд чи можна б «реставрувати» хоча б долю із втраченого.

Інший аспект румунсько-українських співвідносностей, на цей раз, хореографічних, закодованих в румунській назві народного танцю *rusească*, широко розповсюдженого у Південній Буковині. Як впливає із Сучавської праці *Ans Obcina Bucovinei. Suita de jocuri din Bucovina* (Suceava, 2010), у *Музично-фольклорному репертуарі*, здійсненому о. Констанцем Крістеску із Культурного сучавського центру «Буковина» (*Repertoriu muzical folcloric din Bucovina*. Alcătuit de muzicolog Pr. Constanța Cristescu. Consiliul județean Suceava. Centrul cultural «Bucovina», 2010), побутування танцю *rusească* засвідчено у понад п'яти місцевостях Ботошанського простору, у приблизно 16-ти німецьких місцевостях, у місцевостях Васлуя, у селах Флеминзь, Корну Капреї, у кількох Ясських місцевостях, у зарадівецькому селі Сучевіца. Не засвідчене у Репертуарі Констанца Крістеску побутування танцю *rusească* у селах Дерманешти, Марицея й ін., але в моїй зоровій пам'яті він зберігся ще із дитинства та молодості.

Назва румунського танцю *rusească* підлягає філологічному аналізу. Дана назва – це *прикметникова форма*. В румунському синтагматичному мовленні наче відчувається потреба уточнення, наприклад, *hora rusească*.

(Продовження на 14 с.)

Костянтин СОЛОВ'ЄНКО

Ольга Анненко, драматургиня

Наша наступна героїня – Ольга Анненко – театральна режисерка, сценаристка, українська драматургиня та авторка інсценівок, членкиня Спільноти театральних діячів України, викладачка сценарної майстерності в Академії кіно та нових медіа. Фіналістка конкурсів: Drama.ua, Batumi International Festival of Monodrama, Євродрама, Тиждень актуальної п'єси та багатьох інших. Її збірка п'єс та оповідань «Перша» увійшла до списку найкращих книг 2021 року за рейтингом ПЕН та отримала спецвідзнаку Всеукраїнської літературної премії «Перша ластівка».

Ознайомитися з п'єсами Ольги Анненко можна на сайті УкрДрамаХаб (<https://www.ukrdramahub.org.ua/olha-annenko>).

Спеціально для журналу «Наш голос» Ольга Анненко погодилася на коротке інтерв'ю.

Костянтин Солов'єнко: Про що Ви пишете? Які основні теми Ваших п'єс?

Ольга Анненко: Все починається з питання, на яке я не можу собі відповісти, не можу знайти однозначної відповіді. Або якщо я стикаюся з парадоксом, який я не можу пояснити. І коли я багато над цим думаю, і це тримає настільки довго – я починаю писати п'єсу. Можливо, я пишу про людину в певних обставинах. Але ж п'єси у мене різні, тому і пишу я про різне: «сенси життя», «вибір та його відсутність», «людство», «відродження», «любов», «травма та її наслідки». Але це загальні теми, про це всі пишуть. Унікальність автора не в обраній темі, бо їх всі знають, а в унікальному сприйнятті всесвіту і здатності передати цю унікальність словами через текст. Не думаю, що я є взірцем і хорошим прикладом такого тлумачення, але я не втрачаю надії, бо «життя – це дорога».

К.С.: Чи вплинув на Вас, як на драматурга, початок російсько-української війни у 2014 році та 24 лютого 2022 року?

О.А.: Після початку АТО (Антитерористичної операції) я намагалася осмислити цю історичну трагедію через драматургію та театр, не створюючи документальну драму. У 2014 році початок АТО був ідентифікатором, якимось знаком, першою ластівкою чогось грандіозно-жахливого. Тому перша моя спроба представити початок вторгнення у 2014 було оповідання, а потім вистава «Листи в Севілью». Якщо коротко, то дія в п'єсі відбувається в невеликому селі на початку іспанської революції 1937 року. Є двоє, вони закохані, але починається війна. Чому Іспанія? Бо саме революція в Іспанії стала однією з причин Другої світової війни, саме Іспанія, як і Україна, була поділена на дві політичні частини. Іспанію

частково захопила Німеччина, а Європа (як завжди) не втрутилася. Мені хотілося поділитися своїми страхами з читачем, глядачем. До речі, читка саме цієї історії була представлена в Одеському ТЮГ ім. Олеші в перші місяці війни, весною 2022 року.

Іншим драматургічним текстом була інсценівка за книжкою Лери Бурлакової «Життя P.S.», яка гралася на сцені Театру ім. М.Заньковецької у Львові (реж. Н. Павлик) – реальна, документальна історія жінки-військової, яка на війні втрачає свого коханого.

Ще одна п'єса Present Perfect, дія якої відбувається в майбутньому, також про війну, про її наслідки: увесь світ переживає ядерну зиму, а «за Україну знову ніхто не заступився». Оновлена версія цієї п'єси представлена в Одеському ТЮГ.

Уже після початку 2022 року я написала текст «Люби мене не покинь» також про війну. П'єса популярна, її грають в театрі «Золоті ворота» та в Київському ТЮГ на Липках.

Вдалою, на мій погляд, є інсценівка за п'єсою Шекспіра «Позивний «Отелло»». Вона розповідає про чоловіка, життя якого пов'язане з війною, і який не може позбутися привида минулого. І це в результаті призводить до катастрофічних наслідків. Текст цього року був представлений на «Йоркському Міжнародному Шекспірівському фестивалі» (York International Shakespeare Festival) у квітні 2025 року. [Уривок з цієї п'єси надається нижче. Прим. К.С.]

К.С.: Уявіть, що з усіх Ваших п'єс лише кілька будуть ставити в різних країнах через 100 років. Яким зі своїх п'єс Ви б побажали такої долі?

О.А.: Це неможливо припустити, бо майбутнього ми не знаємо: яким воно буде? І чи буде театр у цьому майбутньому? Але поки живе людина, будуть

існувати конфлікти, а значить і театр, який, можливо, змінить свою форму. Якщо говорити про драматургічні тексти, тоді звичайно, цікавими будуть ті, які збудовані на основі цих конфліктів. А актуальні, документальні тексти будуть розглядатися, як історичні докази подій, які були колись, і якщо події будуть повторюватися (бо історія циклічна), то й п'єси будуть грати. Якщо війна, подібна до війни в Україні, станеться в майбутньому в іншій країні, то п'єсу знайдуть і поставлять. У Хемінгуей є п'єса «П'ята колонна», про колаборантів, які допомагали ворогу під час Іспанської революції. Це актуально для нашого сьогодення? Думаю, що так. Чи знав Хемінгуей, коли писав, що ця п'єса зацікавить майбутні покоління? Навряд чи. Він, певно, сподівався, що написавши про колаборантів, він викреслить цю проблему з життя людства. Але цього, на жаль, не сталося.

К.С.: Якби раптом з'явився інвестор і сказав, що профінансує фільм по будь-якій з Ваших історій. Яку історію Ви б йому назвали? Чи, може, ця історія ще не написана? То яка вона?

О.А.: У мене є така історія, але не можу розказати. Тому я скажу коротко: це історія про історичну особу, яка інкогніто повертається до власної країни, щоб подивитися на поставлену свою ж виставу, яку презентують на батьківщині без неї. Він приїжджає інкогніто, бо ця особа – «персона нон грата», тобто небажана у країні. В цьому я бачу великий біль України – ми легко ставимо тавро, ми за секунду можемо проклясти і зненавидіти, забувши в мить про всі хороші вчинки того, хто став об'єктом нашої ненависті.

К.С.: Що для Вас театр?

О.А.: Це точка стабільності, але не тому, що театр однаковий. Театр – різний, але в ньому можна спокійно сісти і розібратися в життєвих процесах, можна, за допомогою вистави шукати відповіді на питання, які турбують. Бо в житті є питання, на які неможливо знайти відповіді, життя парадоксальне. Театр – це синтетичне життя, в якому є свої драматургічні закони та правила. Якщо драматург бере проблематику, описує її в п'єсі, режисер розбирає цю проблематику з акторами, і разом вони знаходять якийсь причинно-наслідковий зв'язок, тоді глобальне питання, поставлене драматургом (умовне «бути чи не бути?») має знайти свою відповідь. Можливо, цього ніколи не станеться, бо є обставини, але надія на те, що пошук дасть свій результат – рано чи пізно – лишається. Мені здається, що театральні – це трошки Едісони, винахідники, які намагаються знайти успішний варіант лампочки розжарювання.

К.С.: При постановці Ваших п'єс кому легше за всіх, а кому важче за всіх: продюсеру, режисеру чи акторам?

О.А.: Легше в театрі не може бути нікому, це не та сфера. Мені іноді буває важко. Оскільки створення тексту для мене – це процес синтетичний, і я намагаюся вирахувати вірогідності реакцій глядача, щоб йому було зрозуміло, цікаво, виникала емпатія. Звичайно, впевнено тут не можна нічого передбачити, але вірогідності такі є, і я довго (іноді по 1-2 роки) пишу тексти. І от текст готовий, його беруть і починають щось з ним робити на сцені. А далі мене запрошують на прем'єру (а частіше взагалі не запрошують, дізнаюся пост-фактум). І найчастіше я просто посміхаюся і мовчу, не даючи після прем'єри ніяких порад. Бо процес народження стався, «дитина» вже народилася, і нічого не змінити. Але якщо «дитина» вийшла недорозвинена, то я в наступних своїх текстах намагаюся передбачити та звести «до нуля» такі вірогідності. У мене є моно-п'єса, настільки «концентрована», що я сама, навіть при великому бажанні, не можу ні змінити, ні видалити хоча б одну фразу. І це може бути допомогою і для актора, і для режисера – я даю ниточки, схопившись за які можна дістати приз – хорошу виставу. Треба тільки набратися терпіння та не поспішати.

К.С.: Як Вам, обдарованому драматургу, живеться в матеріальному сенсі?

О.А.: Добре живеться, бо я працюю! Не в тому сенсі, що я отримую неймовірні гонорари за мої п'єси, а в тому, що маю стабільну роботу, яка не пов'язана напряму зі створенням/написанням текстів. До лютого 2022 року мені вдавалося, використовуючи свій драматургічний, режисерський, викладацький талант, працюючи над декількома проектами одночасно, заробляти достатньо для нормального життя. Тепер ситуація змінилася і я намагаюся адаптуватися до нових для себе обставин, але отримати мільйон за свої п'єси я ніколи не сподівалася, бо це неможливо. У мене була смішна історія з однією 18-річною дівчиною, яка, на моє питання «ким ти хочеш бути» відповіла: «Взагалі-то я хотіла бути драматургом, але, звернувшись до сайту rabota.ua, зрозуміла, що драматургів на роботу ніхто не запрошує, немає вакансій, тому я вирішила бути бухгалтером».

К.С.: Діапазон художніх засобів у прози набагато ширший ніж у скупій драматургії. Чи є у Вас спокуса написати роман або повість?

О.А.: Я пишу прозу, й достатньо давно. Декілька оповідань надрукувала у 2021 році своїй збірці «Перша» – там у мене 7 творів, коротких п'єс та оповідань. Після лютого 2022 року, написавши п'єсу «Люби-мене-не-покинь» про українську біженку, і намагаючись перекласти п'єсу на французьку мову, я зрозуміла, що це неможливо, бо у мене по історії жінка не говорить французькою.

(Продовження на 12 с.)

Ольга Анненко, драматургиня

(Продовження з 11 с.)

І проза була єдиним способом донести історію, уникаючи прямої мови. Так вийшло оповідання «Квітка з авеню де Парі», а потім вийшло продовження «Дзвіночки». Серія оповідань буде продовжуватися, тому писатиму й далі. Можливо з часом це доросте до роману, поки важко про це сказати.

К.С.: *Яке запитання Ви хотіли б собі задати? Задайте, будь ласка. І дайте на нього відповідь.*

О.А.: Питання таке: «Якщо би ти зустріла себе, але на 20 років молодшою, що б ти собі порадила?». Порад до себе у мене звичайно ціла купа і більшою мірою вони особисті, але якщо говорити про професію, то я б порадила собі: «Не бійся», «Пробуй», «Продовжуй», «Не намагайся завжди бути зрозумілою»; «Не погоджуйся на півміри»; «Працюй з тими, хто тебе поважає», «Тримайся подалі від ідіотів».

К.С.: *Крім написання п'єс у Вас, мабуть, є якісь проекти, ініціативи тощо, про які Вам хотілося б розповісти?*

О.А.: Оскільки я одночасно драматург, письменник, перекладач, режисер, сценарист, педагог, а іноді

ще й сценограф (вимушено), то у мене завжди є чим зайнятися, і завжди є проекти, над якими я працюю. Питання тільки в силах та фінансових можливостях. Отже, якщо про проекти, то я продовжуватиму серію оповідань «Квітка з авеню де Парі», яка триватиме аж до закінчення війни, або до перемоги України. Це було моєю ідеєю ще з моменту написання першого оповідання, і я її не змінюватиму. Друге, це переклади. Мені надзвичайно цікаво перекладати тексти, тому продовжуватиму перекладати французьких сучасних драматургів, роботи яких є надзвичайно цікавими та глибокими. По-третє, планую розпочати проект, робоча назва якого: «Вулиця Героїв Сталінграду, дім 1А, квартира 30, 8 поверх». Тут вказана адреса, за якою я жила в Прип'яті. Це проект біографічний, присвячений спогадам 7-річної дівчинки про Чорнобильську катастрофу. По-четверте, надзвичайно хотілося би зробити проект театральний в детективно-біографічно-драматичному жанрі. Але тримаю інтригу, щоб ніхто заздалегідь не зрадів.

~~~~~

У продовженні подаю уривок з п'єси «Позивний «Отелло»».

Ольга АННЕНКО

ПОЗИВНИЙ «ОТЕЛЛО»

(за мотивами п'єси Шекспіра «ОТЕЛЛО»)

Сцена 1. Початок кінця

Запис інтерв'ю: перед камерою Отелло та Дездемона.

Інтерв'юєр (Яго). Як все це почалося?

Отелло. Все це почалося шалено. Батько Дездемони часто запрошував мене до себе, розпитував про війну... Яке воно – обличчя у війни...

Інтерв'юєр. І яке воно – обличчя у війни?

Отелло. У війни обличчя людоджера.

Інтерв'юєр. Як батько сприйняв, коли дізнався про ваші стосунки?

Дездемона. Не хочу про це говорити.

Отелло. Треба дати йому більше часу.

Інтерв'юєр. Я маю лист від батька Дездемони. Він пише: «Пильнуй її, як маєш очі, обдурить і тебе, коли захоче».

Дездемона. За що він мене ненавидить?

Отелло. Я вірю Дездемоні, вірю в її любов, в її вірність.

Дездемона. Я вірю Отелло.

Інтерв'юєр. А якщо один з вас зрадить іншому, що буде?

Отелло. Цього не може статися, бо між нами все почалося шалено!

Відео-інтерв'ю закінчується.

Отелло та Дездемона стоять на березі моря, Отелло віддає хустку Дездемоні.

Отелло. Цю хустку матері моєї подарувала / Одна циганка. І сказала, хустка ця / Любов їй принесе й навик прив'яже / До неї серце батька.

Дездемона. Ця хустка пречудова. Така м'яка.

Отелло. Ту саму хустку ненюка перед смертю / Мені дала, щоб я віддав дружині / Отож тримай. / Тепер дружина ти моя!

Дездемона. Дружина я твоя. / За подарунок дякую! / Тепер мені про війни розкажи!

Отелло. Чекай. Спочатку про хустку. Мати казала, – якщо віддаси комусь її, або залишиш, то загубиш мою пам'ять про щирість та людяність, втрадиш настанову, яка написана тут мовою моїх пращурів, і тим накличеш на нас біду. Тоді я втрачу розум, і повернеться знов отой одвічний хаос в моє життя. Тому, бережи її. Пообіцяй, що приглядиш.

Дездемона. Обіцяю! А тепер – про війну!

Отелло. Чекай. Іще не все. Мама розповідала, що шовк для неї пряли священні шовкопряди, а пофарбовано її настоєм із сердець дівочих мумій. Тому це дійсно магічна хустка, яка часто мене рятувала. І під час нескінченних війн, я тримав в руках та читав-читав-читав, щоб не забути найважливіше правило життя, яке мене врятує. Заприсягнися, що збережеш її!

Дездемона. Обіцяю! Все зроблю! Ну, а тепер... ВІЙНА! / Розповідай мені, Отелло. / За роком рік, про битви і облоги. / Як ти їх пережив!

Отелло. З чого ж мені почати?..

Дездемона. Ти починай з дитинства, й далі, / Розповідай усе, що пам'ятаєш. / Про катастрофи моря і землі.

Отелло. А може краще про любов?

Дездемона. Ні, краще про війну! / Як був не раз на волосок від смерті, / Як полонив тебе жорстокий ворог, / І як тебе він катував.

Отелло. Про пристрасть і кохання, може?

Дездемона. Навіщо говорити нам про нього? / Бо його маєм ми. / Почни з того, як вирвався з полону, / Розповідай про всі свої мандрівки, / Про тереконів край великих і пустель.

Отелло. Про радість у моєму серці?

Дездемона. Або про канібалів-людоджерів, / Про тих людей, що голови у них / Ростуть із телевизорів.

Отелло. Про чорних месників? Про нечисть?

Дездемона. Розповідай мені іще, Отелло! Я вся тремчу.

Отелло. Про тих міфічних «іхтутнебуло»?

Дездемона. Розповідай мені іще, Отелло! / Не можу втримати жагу.

Отелло. З обличчям смерті і війни, / Ім'ям Свино-собаки?

Дездемона. Ах! Ох! Ах! / Не приведи Господь побачити таких у снах. / Це жах! / Розповідай іще мені, Отелло!

Отелло. Пам'ятаю, як мені було сім, і під час короткої «неволі» ворог з люттю вдарив мене прикладом по плечу. Місце цього удару болять у мене досі, як згадка про війну. Як згадка про те, що ніколи не має повторюватися. А ще – болять серце! *(Кричить)* Згадаємо, брати, про війни в Придністров'ї. Там я сміливо – взик-вжик-вжик. І повбивав усіх... Я ніколи не виходжу на свята закінчення війни з прапором. Бо для мене війна – це не свято, а біль і пекло. Болять моє серце! *(Кричить)* Згадаємо, брати, про війни в Грузії. Там я сміливо – взик-вжик-вжик. І повбивав усіх... Найстрашніше на війні те, що боїшся ти лише перший тиждень. А далі – це просто робота! Серце! Болять! Болять! *(Кричить)* Згадаємо, брати, про війни в Сирії. Там я сміливо – взик-вжик-вжик. І повбивав усіх.

Отелло дістає ніж (військовий, який завжди з ним), махає, наче уві сні.

Отелло *(кричить)*. Там я сміливо – взик-вжик-вжик. / І повбивав усіх! / І повбивав! / Вбивав! Ав!

З'являються привиди (у вигляді маскувальних кікімор), які танцюють.

Отелло. Хто тут? Хто ви? Ну? Кажіть?

Отелло труситься, у нього приступ епілепсії.

Дездемона *(кричить)*. Напад. Швидко. Встигнути. Допомогти.

Дездемона обертає Отелло хусткою, наче малу дитину, не даючи йому поранити себе. Кікімори шепочуть: «Воля, Freedom, Liberté, Freiheit».

Отелло. Відпусти. Розв'яжи. Свободу!

Дездемона розв'язує Отелло, той читає слова, написані на хустці.

Отелло *(тихо)*. Не дивись назад, бо станеш соляним стовпом.

Дездемона. У тебе напад був. / Ти так стогнав. / Як почувався?

Отелло. Все минуло. / Коли б по кожній бурі / Наставав для нас / Такий блаженний спокій / Я був би найщасливішим. / Я думаю, що щастя більшого / Мені в майбутнім / Ніколи вже не подарує доля!

Дездемона. Нехай же небо зробить так, / Щоби кохання наше / Зростало з кожним днем!

Отелло та Дездемона цілуються.

Яго. Настроєні тепер ви влад. Та я / Спущу кілочки – й музика оця / Звучатиме інакше, присягаюсь!

Яго диригує хором привидів, які співають, не в лад, не в такт.

Запис інтерв'ю: перед камерою Яго.

Яго. Як все це почалося? Це все почалося шалено... Сидів я в своєму окопі, занурений, далеко не вперше, у роздуми про мінливість кохання. Обдумуючи наодинці кожен свій вчинок і кожне слово, зрозумів я, як незаслужено і жорстоко обійшлася зі мною та, кого я, безумець, обрав своєю єдиною пані, кого любив більше самого життя, кого вважав і ставив вищою за всіх.

(Продовження на 14 с.)

ПОЗИВНИЙ «ОТЕЛЛО»

(Продовження з 13 с.)

Я згадав про всі образи, нанесені мені без будь-якої моєї провини, нею. Охоплений глибоким сумом, я нарешті прийшов до висновку, що смерть менш страшна, аніж таке життя без неї. Але скільки не кликав я смерть, вона не приходила. А потім я подумав – адже вона ні в чому не винна. Вона не змушувала закохуватися у себе. Я зробив це сам! А значить сам повинен знищити об'єкт своїх страждань. Навіть, якщо мені буде боляче. Це все почалося шалено.... Шалено й закінчиться.

Інтерв'ю закінчується.

Яго продовжує диригувати хором привидів, які співають, не в лад, не в такт.

Яго. Солодка Дездемона! Я також / Її люблю. Це – мрія! / Вінець краси, вінець творіння! / В ній поєдналися всі природні чари. / Отелло... Йому помститися бажаю, / Бо генерал не раз скавав / До мене в постіль шлюбну. / І роги там наставляв / Мені. / Моє нутро гризе ця правда, наче щур... / Лише тоді угамувати зможу душу, / Коли сквитаюся із ним за все: / Жоною – за жону! / Війна!

Яго жбурляє паличку в привидів, ті ображаються, імітуючи звуки вибухів, гелікоптерів, літаків.

Яго (кричить). Це війна! Це повномасштабне вторгнення!

Аудіо-запис (відео) з острова Зміїний. Я – руський військовий корабель. Пропоную скласти зброю в уникнення кровопролиття і неоправданих жертв. В протилежному випадку по вам буде нанесено бомбово-штурмовий удар...

Яго. Ворог наближається до острова Зміїний з великою силою. Отелло! Ви краще за інших знаєте засоби оборони острова; тому ми покладаємося на вас. Нажаль, вам доведеться потьмарити сяйво вашого нового щастя цією суворою та бурхливою виправдою і відправитися на допомогу.

Отелло (кричить). Тримайтеся, брати! / Ми поруч, / Ми йдемо на допомогу!

Привиди відтворюють звуки війни: звуки вибухів, звуки літаків, звуки шахедів.

Дездемона закриває вуха, щоб не чути звуку, їй страшно.

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

(Продовження з 9 с.)

У молодості дано було мені почути прикметникову форму назви танцю, виражену по-марицейському: «Парубки данцюють руської».

Прикметникова форма назви танцю співвідносна з історією: здавна, включно до сьогоднішніх часів, люди, навіть і сучасні, іменують себе *руськими*, заявляючи, що вони розмовляють/говорять *по-руськи*. Термін *український* і споріднені з ним офіційно були введені в нас після Другої світової війни, щоб оминати сплутування з терміном *руський* (= російськи), але і щоб утвердити етнічний статус окремого у нас населення – українського – за зразком в бувшому СРСР трьох народів – російського, українського й білоруського.

Стосовно питання румунсько-українських хореографічних співвідносин на Південній Буковині слід відмітити, що в народознавчих материкових дослідженнях, поряд з такими танцями, як «Буковинський весільний», «Опришки», «Вівчарики» й ін., наведений і «Буковин-

ський парубоцький» танець, тотожний, судячи хоча б тільки по назві, з румунським танцем, ідентично визначеним як *ruseasca flăcăilor*, засвідченим в Ботошанах (*Ans Obcina Bucovinei. Suita de jocuri din Bucovina*), на основі чого доходимо висновку, що мова йде про *той же танець*, практикований парубками на Південній Буковині одним великим замкненим чи декількома меншими колами, з використанням дрібних кругових рухів та притупів на протязі всього танцю.

У моїй зоровій пам'яті з молодості збереглась оригінальна картина танкового малюнка (чи не українського походження?): прийнятих у своє коло дівчат парубки садовили поміж себе на надійно попереpletені руки, і тацююче коло починало чимскоріше кружляти, сяючі дівочі обличчя та оздоблені прикрасами голови, звернуті до «глядачів», зливалися у майже нерозбірливе багатоколірне кружляюче коло, супроводжуване жвавою, веселою, життєрадісною музикою – *руською*.

(Далі буде)

Володимир АНТОФІЙЧУК

ШЛЯХЕТНИЙ ДУХ І СЛУЖІННЯ СЛОВУ: ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА ІВАНА КІДЕЩУКА

(Продовження з № 372)

Треба особливо відзначити, що в орбіті наукового служіння Слову Івана Кідещука постійно перебувала творчість Тараса Шевченка. Його книжка «Наш Шевченко» (Чернівці: Букрек, 2015. 192 с.) – промовисте підтвердження цієї глибокої і послідовної зацікавленості. До зазначеного видання увійшло найвагоміше з тогочасної шевченкіани письменника: наукові статті, рецензії, репортажі з шевченківських святкувань у Румунії, нотатки з подорожі до Канева – враження, народжені з духовного поклоніння та наукового пошанування українського генія.

Книжку «Наш Шевченко» автор присвятив пам'яті своїх батьків – Марії та Михайла Кідещуків, з діда-прадіда українців, які навчили його найголовнішого в житті – берегти рідну мову, честь свого роду й шляхетний дух української людини. Жанрово цілісна й композиційно структурована відповідно до тематичного спрямування вміщених матеріалів, вона відкривається коротким, але глибоко особистісним зверненням до читача. Основний її зміст поділено на три частини, які охоплюють літературно-критичні статті та рецензії, присвячені постаті Тараса Шевченка, шевченкознавчим студіям, хроніці урочистих подій на його честь, а також подають зразки пісенної шевченкіани як форми народного вияву любові до пророка нації.

Уже в заголовку вступної частини автор артикулює своє світоглядне бачення постаті Тараса Шевченка – як «поета правди, краси, віри й любові». Для Івана Кідещука Великий Кобзар осмислюється як історична особистість, як духовна константа українського буття – самовідданий борець за волю рідного народу, моральний авторитет, провідник і пророк, що вказує шлях до національного й особистісного спасіння. У Шевченковому слові він убаचाє заклик до внутрішньої трансформації, до життя за євангельськими заповідями, що вивищують людину над злом, поневоленням і безпам'ятством.

Людина глибокої християнської віри, Іван Кідещук сприймає «Кобзар» насамперед як одкровення – як текст, що закладає силу істинного діалогу між небом і землею, між особистістю та Абсолютом. У цьому контексті Шевченкове поетичне слово стає формою богоспілкування, молитви, пророчого свідчення. Автор справедливо вказує на те, що Кобзареві вірші пронизані морально-етичним пафосом, співзвучним біблійним істинам. Герої його поезій, сюжетні моделі, риторичні інтонації вивіряються крізь призму Божого Закону, що

є вищим мірилом як поетового сумління, так і сумління його народу.

Особливої уваги заслуговує спостереження Івана Кідещука над формою Шевченкової молитви – щирою, не риторичною, а внутрішньо відвертою розмовою з Творцем. У таких зверненнях поет рідко просить за себе. Навіть коли звучить особистісне благання, воно щоразу виходить за межі індивідуального болю, зливаючись із голосом народного страждання, із планетарною тугою за правдою, свободою, справедливістю. У цьому – сутність його поетичного заповіту, що вимагає від читача не лише сприйняття, а й відповідальності перед вічністю.

Отже, «Кобзар» у сприйнятті Івана Кідещука – це не стільки літературний текст, як священна книга: поетична сповідь людини перед Богом і народом, клятва вірності істині й красі, заповіт любові до України. Це книга прозоріння, у якій пробуджена свідомість шукає Бога в собі, а себе – в Бозі. У цій книзі – світла присутність Тараса Шевченка як того, хто і сьогодні веде за собою народ шляхами правди, віри й духовної краси.

У не менш піднесених, щиропафосних тонах Іван Кідещук змальовує й символічний образ Тарасової гори – священного місця вічного спочинку геніального поета, що для нього уособлює одну з найвеличніших духовних святинь світу. З особливим душевним трепетом автор відтворює свою поїздку до Канева, влітаючи в емоційно наснажений монолог-сповідь глибокі роздуми про життя і призначення Тараса Шевченка. Ось фрагмент цієї зворушливої оповіді: «Оскільки і я був у Каневі на Тарасовій горі біля могили поета, то можу вважатися щасливим українцем Румунії. Крім того, у моїй рідній Негостині, на румунській Буковині, вже близько п'ятнадцяти літ «мешкає» Тарас Шевченко. І ми цим дуже пишаємося, бо ж сила цілющого й чарівного українського слова Кобзаря зростає, напуваючи всіх нас на щорічних шевченківських святах життєдайними зернами волі, правди й любові, пересаджених поетом зі святого Євангелія для духовної користі всього людства».

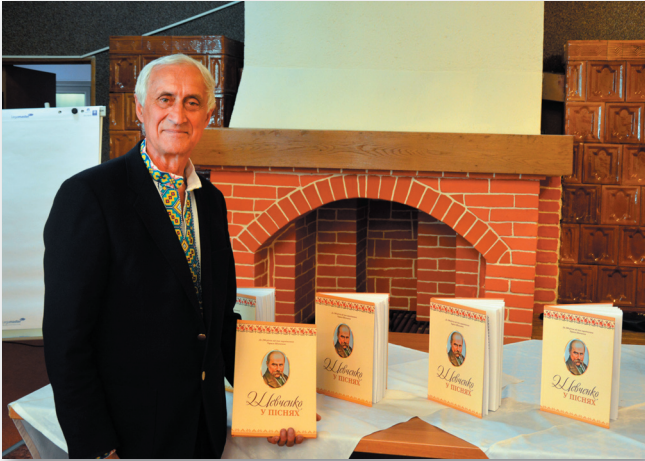
Цей поетично-медитативний фрагмент відкриває перед читачем образ Тараса Шевченка не як історичної постаті минувшини, а як живого духовного співтворця сучасного українського буття. Могила на Тарасовій горі набуває метафізичного значення – це не лише місце пам'яті, а вівтар національної совісті, точка злиття особистої й колективної молитви за Україну.

(Продовження на 16 с.)

ШЛЯХЕТНИЙ ДУХ І СЛУЖІННЯ СЛОВУ: ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА ІВАНА КІДЕЩУКА

(Продовження з 15 с.)

А присутність Тараса Шевченка на буковинській землі, у конкретному локальному просторі села Негостина, постає як акт глибоко символічний: живе Слово поета проростає в душах нових поколінь, перетворюючи фольклорний, пісенний, релігійно-обрядовий код на сучасну форму національного самоусвідомлення.

Окрему вартісну частину книжки Івана Кідещука становлять літературознавчі інтерпретації окремих творів Тараса Шевченка, що вирізняються оригінальністю тлумачень і тематико-методологічним розмаїттям. Так, послання «І мертвим, і живим...» автор тлумачить у контексті європейського романтизму, підкреслюючи трансформацію традиційного жанру епістоли у формулу прямого апелювання до поневоленого народу. Послання сприймається як жанрово-художній інструмент спасіння, як акт інтелектуального й морального пробудження, покликаний спрямувати народ до визволення, гідності й оновлення. Іван Кідещук з особливою увагою аналізує також глибинні зв'язки «Кобзаря» з жанровою системою релігійної літератури – псалмами, кантами, духовними гімнами та молебнями. Через цей призматичний підхід дослідник доводить не лише інтертекстуальну спорідненість, а й наявність істинно щирої релігійності як органічного складника Шевченкового світогляду.

Поглиблюючи аналіз Кобзарєвої творчості періоду заслання, дослідник зосереджується на феномені духовної незламності мистця в умовах географічної й екзистенційної відчуженості. Тарас Шевченко, як зазначає Іван Кідещук, навіть у далекій казахській пустелі залишався душею в Україні – не переставав творити для свого народу, у слові змінюючи його долю, перемагаючи силою любові та віри імперське зло. Ця любов – не риторична ідеологема, а глибинне, життєствердне джерело поетового безсмертя: вона рятує, очищує, освячує.

Особливу увагу в розвідці приділено поезії «Садок вишневий коло хати...», що увійшла до циклу «В казематі». Із проникливістю ретельного дослідника Іван Кідещук вказує на її контраст із рештою творів циклу, що мають здебільшого трагічно-драматичне забарвлення. Поезія-ідилія, зображення мирного українського сільського життя, гармонії природи, родини, праці й краси – у цьому Тарас Шевченко втілює свій естетичний ідеал: конкретно-чуттєве бачення досконалого буття на рідній землі. Свідомо ідеалізуючи реальність, поет утверджує неувяну, а духовно бажану модель світу, де родинна любов і гармонія долають темряву розлуки, заслання і страху.

Проте, як справедливо підкреслює автор, поезія Тараса Шевченка – це завжди багатоголосся сенсів, відкрите до нескінченного перечитування. Велич цієї поезії – в її невичерпності, у таємничій притягальності, що дозволяє щоразу знаходити новий ракурс, нову істину, нову відповідальність.

Книжка Івана Кідещука «Наш Шевченко», окрім свого первинного завдання – долучати читача до розуміння естетичних і духовних глибин Кобзарєвої поезії, – виконує також важливу культурно-просвітницьку функцію, популяризуючи шевченкознавчі праці в румунському академічному й культурному просторі. Завдяки докладним, емоційно наснаженим рецензіям на ключові дослідження, автор уводить у коло румунських читачів тексти, що мають значення не лише для науки, а й для формування загальної шевченкознавчої культури в регіоні.

Особливої уваги заслуговує рецензія Івана Кідещука на перевидання праці Сильвестра Яричевського «Поет любові і протесту», вперше опублікованої німецькою мовою у 1914 році в Сереті. Це видання, що повернулося до читача через 95 років у Чернівцях – у тримовному форматі (оригінал німецькою, український і румунський переклади) – символізує акт культурного повернення і водночас стало жестом глибокої пошани до першопроходців європейського шевченкознавства. Іван Кідещук слушно вбачає в цьому жесті відлуння зусиль таких дослідників, як Й. О. Обріст і К. Е. Француз, які прагнули відкрити європейському читачеві образ Тараса Шевченка як поета визвольного прориву, гуманізму й безмежної любові до людини. Нове видання, на переконання Івана Кідещука, має велике значення для продовження й поглиблення українознавчих студій у Румунії, а також для відновлення діалогу між українською, румунською та німецькомовною гуманітаристикою.

З глибокою увагою і вдячністю автор відгукнувся на появу навчального посібника професора Богдана

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

ЛИПЕНЬ

4 липня

• 139 років від дня народження Івана Дошвіника (1886–1973), українського письменника, перекладача та педагога.

7 липня

• 72 роки від дня народження Анни Трайсти Рушть (1953 р.), української письменниці та видавчині.

8 липня

• 35 роки від дня смерті Ірини Левинської (1907–1990 р.), української письменниці.

15 липня

• 62 роки від дня народження Лучіки Міжок (Арделян) (1963 р.) – публіцистки, видавчині підручників, видавчині.

16 липня

• 110 років від дня народження Оксани Мельничук (1915-1957) – української поетеси.

21 липня

• 84 роки від дня народження Василя Кліма (1941-2011), українського письменника.

27 липня

• 20 років від дня смерті Степана Ткачука (1936-2005), українського письменника, перекладача, публіциста, культурного діяча, інженера, першого голови Союзу українців Румунії та першого депутата українців Румунії в Парламенті Румунії.

30 липня

• 66 років від дня народження Мирослава Петрецького (1959 р.), українського артиста-співака, публіциста, педагога, голови Марамороської філії СУР.

31 липня

• 81 рік від дня народження Ілани Дан (1944-2020), української публіцистки, вчительки.

Мельничука «Українська поетична шевченкіана» (2010), розглядаючи його як надзвичайно цінне джерело для сучасних фахівців у царині української літератури в Румунії. У цій праці простежено поступ української поетичної шевченкіани впродовж 170 років – від 1841 року до початку XXI століття, що робить її унікальним панорамним оглядом еволюції національної рецепції Кобзаря.

Не менш ґрунтовним постає аналіз збірника «Тарас Шевченко – апостол українського народу» (Бухарест, 2013), у якому зібрано матеріали Міжнародного симпозиуму, організованого Сатумарською філією Союзу українців Румунії у співпраці з Інститутом Івана Франка НАН України. Цей міждисциплінарний форум, що відбувся 25–27 травня 2012 року, згуртував довкола постаті Тараса Шевченка українських і румунських учених, і став яскравим виявом міжкультурної солідарності в осмисленні поетичного спадку пророка нації.

Постаті уважного літописця Іван Кідешук зостається вірним і в тій частині книжки, де документуються важливі події, пов'язані зі вшануванням Тараса Шевченка на румунському ґрунті. Від виставки понад п'ятдесяті репродукцій Шевченкових картин, організованої Сучавською філією Союзу українців Румунії (29 червня 2011 р.), до урочистостей у Негостині, від Міжнародної славістичної конференції в Бухаресті (жовтень 2011 р.) до літературно-мистецького вечора 11 березня 2014 року кожна подія стала свідченням того, що пам'ять про Тараса Шевченка в Румунії не лише жива, а й активно

розвивається, розширюючи духовні горизонти співіснування української культури в європейському контексті. Те, що Іван Кідешук ретельно зафіксував ці події, свідчить про його глибоке розуміння ролі культурної пам'яті та її документального осердя як джерела для прийдешніх дослідників теми «Шевченко і Румунія».

Озброєний ґрунтовним знанням поетичної спадщини Тараса Шевченка, уважний до сучасної наукової шевченкознавчої літератури та відкритий до європейської класичної традиції, Іван Кідешук у центр своїх пошуків поставив найсуттєвіше – саможертвоне служіння поета рідному народові. Ця ідея проходить крізь усю книжку як основна, поєднуючи аналітичні, рецензійні, мемуарні та документальні фрагменти у цілісне свідчення віри в те, що Шевченкове слово вічне, бо «Наша дума, наша пісня / Не вмере, не загине».

Книжка «Наш Шевченко» Івана Кідешука вже знайшла свого вдячного читача серед науковців, педагогів, журналістів і пересічних поціновувачів української культури. Водночас вона засвідчує історичну тяглість шевченкознавства в Румунії та постає як вагомий штрих у літописі вшанування Великого Кобзаря поза межами України. Та понад усе, ця праця мислиться символічним духовним мостом між Негостиною й Каневом, між румунською землею й українським небом, між серцем поета й серцями нових поколінь українців Румунії, які продовжують черпати духовну силу з його пророчого слова.

(Далі буде)

Микола ВЕГЕШ, Ірина Люба ГОРВАТ

ПРОМЕТЕЙ СРІБНОЇ ЗЕМЛІ

(Продовження з № 372)

АВГУСТИН ВОЛОШИН – ПРЕМ'ЄР-МІНІСТР

Того ж дня, 26 жовтня 1938 р., новим прем'єр-міністром Підкарпатської Русі урядом ЧСР був призначений Августин Волошин – лідер українського напрямку в краї, а міністрами – члени першого автономного уряду Ю. Ревай і Е. Бачинський. Усунення з міністерських посад А. Бродія, С. Фенцика та І. П'єщака тим же розпорядженням празького уряду й передача їхніх повноважень новому прем'єру А. Волошину робило новий автономний уряд виразно українським. Це викликало, з одного боку, радісне збудження й активну підтримку з боку українців у всьому світі, а з іншого – обурення закарпатських русофілів та угорських і польських урядовців. Сам Волошин так пізніше згадував про склад очолюваного ним уряду 26 жовтня 1938 р.: «тодішній президент і прем'єр-міністр Чехословаччини Сирови призначив мене міністром-президентом Підкарпатської Русі, а міністром Юліана Ревая»¹.

Закономірно, що це викликало велике незадоволення серед представників протилежного напрямку як у краї, так і за його межами. Утім, вважаємо, що А. Волошина важко в чомусь звинувачувати. По-перше, Прага переконалась у зраді керівників русофільства й більше не бажала ризикувати; по-друге, склад уряду був сформований у Празі, яка постійно втручалася у внутрішні справи крайового уряду. Доказом цього є призначення в січні 1939 р. третім міністром Карпатської України чеського генерала Л. Прхали. Однак про це йтиметься далі.

Тому не випадково відразу ж після складання в присутності віце-губернатора краю А. Бескида, міністра Е. Бачинського й чеського генерала О. Сватека присяги на вірність Чехословацькій республіці²,

Августин Волошин виголосив промову, у якій наголосив, що забезпечить «народом Підкарпатської Русі їх культурні, національні та господарські здобутки... без різниці національної та релігійної». Він закликав до співробітництва представників русофільства, які на це не погодилися і перейшли у відкриту опозицію до нового уряду.

Антиукраїнські мітинги, демонстрації і звернення, що проводилися ними в багатьох містах Закарпаття, значно ускладнювали діяльність уряду. Так, секретар АЗС у Пряшеві В. Данча в листі до А. Волошина висловив сумнів про можливість спільних дій двох напрямів. Відповідь прем'єр-міністра була однозначною: «Ми хочемо в злагоді жити й з тими людьми – членами нашого народу, що голосять себе до руського табору, коли вони думають це щиро, значить, коли вони почувають себе щирими слов'янами. Але з людьми, що під покришкою рускості

Прем'єр міністр автономного уряду Карпатської України о. Августин Волошин під час присудження йому звання почесного доктора (*honoris Causa*) в Українському вільному університеті у Празі. 30 жовтня 1938 р.

хотят приклучити нас до Мадярщини й агітують за тим приклученням явно, або через так зв. плебісцит, не хочемо мати нічого спільного»³. Навряд чи сприяв згуртуванню закарпатського суспільства навколо уряду А. Волошина і заклик Української народної ради «Український Народе Підкарпаття!», в

Збірки законів та розпоряджень українською мовою такими словами: «Обіцяю на свою честь і своє сумління, що буду совісно та несторонно виконувати свої обов'язки і буду додержувати конституційні та інші закони. Закінчено і підписано. Августин Волошин». Беднарджова Т. Августин Волошин – державний діяч, педагог, мислитель. Львів, 1995. С.169.

³ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 41. Арк. 1.

¹ ЦАМГБ РФ, Н – 17681. Л. 13.

² Чеська дослідниця Т. Беднарджова у своїй монографії опублікувала текст протоколу, відшуканого в Архіві канцелярії Президента ЧСР, складеного 12 грудня 1938 р. У ньому зафіксовано: «Монсеньор Августин Волошин, прем'єр-міністр уряду Підкарпатської Русі, склав сьогодні до рук президента республіки присягу на конституції згідно з законом від 26 лютого 1920 №121

якому наголошувалося: «Доля нашого народу на Підкарпатті передана до рук Батька нашого національного відродження о. Августина Волошина... Ми всі повинні відкинути свої особисті справи й розрахунки та з усіх сил іти на поміч нашій владі! Кожний українець-русин, чоловік, жінка, старий чи молодий, повинен приступити до будови нашої молоді держави»⁴.

Про чітку українську спрямованість уряду А. Волошина переконливо свідчило й опубліковане 27 жовтня 1938 р. в газеті «Нова свобода» звернення Української народної ради «До всіх українців по цілому світі! До всіх українських партій, організацій, груп, товариств в Галичині, Буковині, Бессарабії, Наддніпрянській Україні, Канаді, Сполучених Державах Америки і взагалі до українців, де б вони не проживали». «Ми віримо, — йшлося у зверненні, — що великий 50 мільйоновий український народ підійме й надалі своє велике слово і не допустить, щоб наші віковічні вороги наклали на нас пута, знов садили нас в тюрми»⁵. Це звернення було розцінено українцями, зокрема в Галичині, як заклик до підтримки й допомоги братам-українцям по той бік Карпат. Зокрема, у Львові, Станіславі, Коломиї відбулися масові демонстрації на підтримку уряду Волошина. Були зафіксовані перші нелегальні переходи польсько-чеського кордону галицькими українцями з метою допомоги в розбудові молоді української держави, які з кінця 1938 р. стали масовим явищем⁶.

Відомий дослідник міжвоєнної історії Закарпаття М. Болдижар пояснював вибір чехословацьким урядом на посаду голови автономного уряду краю політичного лідера українського напрямку так: «Цьому сприяло ряд факторів: по-перше, призначаючи А. Волошина прем'єром, центральний уряд враховував, що він був освіченою для того часу людиною, мав духовну та світську освіту і сподівався, що в своїй діяльності він буде керуватися принципами нейтральності та релігійно-етичними нормами і не братиме участі в політичних інтригах; по-друге, уряд добре знав про політичну орієнтацію інших можливих кандидатів у прем'єри і не бажав більше ризикувати, «обпікшись» уже на кандидатурі А. Бродія;

*Уряд Карпатської України. 1939 р.
Августин Волошин сидить центрі.*

по-третє, кандидатура каноника А. Волошина була підтримана прем'єром словацького автономного уряду католицьким священником Й. Тісо. Отже, волею випадку та в зв'язку з названими вище обставинами А. Волошин вийшов на арену активної політичної діяльності»⁷.

Можна погодитися з тим, що А. Волошин дійсно не готувався до такої високої політичної кар'єри. Він сам відверто про це говорив у грудні 1938 р. кореспонденту львівської газети «Діло»: «Сьогоднішня моя праця є такого характеру, про який раніше я ані не думав. Все своє життя я працював як педагог. Переконався я в тому, що наш народ є цілком так інтелегентний, як і інші європейські народи, і що лише гноблення робило його апатичним. Тепер він чудом скинув з себе апатичність, і ця дійсність дає мені силу і відвагу до тієї праці, яку виконую»⁸.

Водночас слід зазначити, що саме довголітня освітня, культурна та громадсько-політична праця Августина Волошина для і серед рідного народу, а також високий авторитет і народна підтримка Волошина, як і його загалом лояльне ставлення до Чехо-Словацької республіки, підтримка її конституційних основ і демократичних інститутів та прагнення «забезпечити самостійність Карпато-Української держави в рамках федерації» зумовили вибір його кандидатури на пост прем'єра. Тобто цей вибір був цілком закономірним.

(Продовження на 22 с.)

⁴ Нова свобода. 1938. 28 жовтня.

⁵ Нова свобода. 1938. 27 жовтня.

⁶ Див.: Вегеш М. М. Карпатська Україна 1938-1939 років у загальноєвропейському історичному контексті. Ужгород, 1997. Том II. С. 83.

⁷ Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами. Ч. I. С. 81-82.

⁸ Там само. С. 105.

⁹ Цит. за: Нова свобода. 1938. 4 грудня.

ПРОМЕТЕЙ СРІБНОЇ ЗЕМЛІ

(Продовження з 21 с.)

З приводу цього призначення чеська газета «Недельні Ліст» 27 листопада 1938 р. у статті «Хто є Волошин» інформувала: «Людина на своєму місці. Мало маємо людей такої ваги, як о. д-р Волошин. Український народ Підкарпаття виявив для нього таку любов і таке признание, що назвав його «батьком народу». Цієї назви не устійнив ніякий закон – вона створена народом. Його поява має в собі щось, що захоплює. Хоч уже не молодий, зумів пережити всю свою й свого народу трагедію... Назначуючи його прем'єром – влада зробила найщасливіший крок»⁹. А глава греко-католицької церкви в Західній Україні, Галицький Митрополит й Архієпископ Львівський Андрей Шептицький, гаряче підтримуючи новий уряд Карпатської України і щиро вітаючи о. А. Волошина з призначенням на пост прем'єра, писав: «Трудно представити Вам ентузіазм і радість, з якою ціла наша суспільність, увесь український народ у Галичині... прийняли відомість, що Ваша Ексцеленція обняли владу в Карпатській Україні. Уважаємо премудрим зарядженням Божого Провидіння, що Вас вибрало на провідника народів Закарпаття. Тому народіві потреба й апостольської любови священника і мудрого проводу педагога, який би його виховував. Такого апостола, християнського педагога дав тому народові, дав нам усім Всевишній у Вашій особі. Зо страхом Господнім... слідим за кожним Вашим кроком, свідомі небезпек, якими Ви з усіх сторін оточені, і безконечно важкого Вашого завдання»¹⁰.

Цікаву характеристику прем'єру Августина Волошину дала французька газета «Ле Пті Парізієн» в номері за 5 лютого 1939 р.: «Часто його представляли як типового духовного політика-дипломата з часів Ренесансу. Але цей образ цілком фальшивий... Батько Волошин, – так його кличуть селяни, – дуже приємний, виrozumілий, розумний і реаліст. То ані мрійник, ані фанатик»¹¹.

Про те, як сприйняли закарпатські українці звістку про призначення А. Волошина прем'єр-міністром уряду Підкарпатської Русі, В. Гренджа-Донський згадував: «Десять біля чотирнадцятої години входить Федір Ревай і як гукне на цілу залу: – Директор Волошин іменований прем'єром! Ми одразу подума-

Біля будинку штабу «Карпатської січі», 1938 р.

ли, що він жартує, але бачимо, що підходить до телефону, кличе директора о. Волошина і gratулює йому. Ми з утіхою, з невимовною радістю підходимо до нього і майже вириваємо трубку з рук, щоб довідатися більше. – Якраз прилетів до мене кур'єр з Праги і приніс цю вістку, – сказав Федір Ревай. – Прем'єр-міністром іменовано директора Августина Волошина. З цією вісткою зараз вдерлися ми до великої залі, де відбувалася проба і Федір Ревай гукнув грімко: – Маємо свій уряд! Головою уряду директор Волошин!

Члени хору раптом перестали співати і як тільки почули цю потішну вістку, обнімалися, почали один одному gratулювати, цілуватись. Радість, утіха невимовна. Зараз розбіглися по цілому місті, сповіщаючи про те всіх наших. Люди з великої радости на вулицях обнімалися, підкидували шапки вгору і плакали з великої втіхи. Я ще в житті не бачив такого захоплення, такого ентузіазму. Вістка ця кулею рознеслась по цілому місті. По вулицях наші люди не стояли групками як інколи, щоб обговорювати, тільки підбігали один до одного, щоб сповістити про велику новину»¹².

(Далі буде)

⁹ Цит. за: Нова свобода. 1938. 4 грудня.

¹⁰ Нова свобода. 1938. 30 листопада.

¹¹ Цит. за: Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами. Ч. 1. С. 108.

¹² Гренджа-Донський В. Т. VIII. Щастя і горе Карпатської України: щоденник / Зібрала і впорядкувала Зірка Гренджа-Донська. С.38-39.

Володимир АНТОФІЙЧУК

ЕСТЕТИКА ГРАНИЧНИХ СТАНІВ І ДУХОВНИЙ ТОПОС СЛОВА

(Про вірші з нової книжки Тамари Севернюк «Шелест часоплину»)

У представленій читачам «Нашого голосу» добірці віршів визначної української письменниці, чернівчанки Тамари Севернюк слово промовляє з найглибших шарів буття, де людська свідомість торкається межі: між пам'яттю і пророкуванням, між стражданням і надією, між любов'ю до життя й осмисленням його земної дочасності. Ця лірика сприймається як духовний документ історичного часу, як образ граничного досвіду, що проходить крізь полум'я війни, сумніву й тривалого чекання, але зберігає у собі сакральне світло. Мова Тамари Севернюк – внутрішньо літургійна, закорінена в символічне й водночас загострено чуттєва до голосу живої душі. Поетична реальність, яку вона творить, – це відголос життєвих осягнень, глибинна сфера священного дотику до істини.

Початковий вірш добірки артикулює архетип дому як прасвітоглядну вісь, на якій тримається особистість у стані розмиття цивілізаційних опор. У фіналі кожного рядка нуртує філософія вкоріненості, що вказує не на локальну приналежність, а на глибинну ідентифікацію: дім постає джерелом істини, яка осмислює всі подальші подорожі: «Надаремне в чужині шукати, / Що ніде, крім дому, не знайти».

Неприйняття екзильної ідеології супроводжується гностичним актом «зачерпнування з криниці», де вода – символ пам'яті, ініціації, родинної сакральності. Внутрішній ритм вірша наближається до медитативної ходи, подібної до молитовного обходу власного джерела, до обряду духовного самозбирання.

У вірші «Човен» час постає у багатовимірній онтологічній якості – він і «поблажник», і «стражник», і «спрут». Це художнє моделювання буття: хронос, що охоплює, зв'язує й дозволяє проростати, безжально виводить «на край потойбіччя різцем»: «От і все». Але «те „все“ – ані там, ані десь, ані тут, / Допоки твій човен рікою несе». Категорія «допоки» вказує на стан духовної незавершеності, внутрішнього очікування, а символіка човна ідентифікує людину з її долею, яку вона мусить самотійно нести. У цьому – потаємний біблійний код: хрест як персональна Голгофа, яку не дозволено перекласти на інші плечі.

У текстах, присвячених війні, слово має потрійний онтологічний статус: як інструмент пророчого служіння, як носій болю і як чинна одиниця спротиву. У вірші «Війна відрубала слова...» поезія постає як акт воскресіння крізь темряву: не в описі трагедії, а в прориві до істинного світла: «І слово твоє, мов багнет, / Йде з ними в одному строю». Фігура поета набуває христологічного статусу – не свідка, а учасника. Він входить у структуру страстей часу, приймає на себе його Голгофу. Структура псалмів, що постає у цій поезії, поєднує відчай і віру, плач і надію, кару і милосердя.

Вірш «Блискавичне проміння на ґанку...» із мотивом щоденного ранкового прильоту голубів розгортає драму материнського чекання. Сюжетна статичність підкреслює зосередження на внутрішній дії – слуханні. Присутній просторовий габітус («ґанок», «двері», «воркота»), що утворює ритуал чекання, перетворюється на молитву: «Голуби прилітають щоранку, / Та не чути, що двері риплять...». У біблійній традиції голуб – вісник миру й воскресіння. Тут він втілює образ надії, що обертається болем, образ вісника, якого не почуто. Саме ця тиша – найглибша форма трагедії.

(Продовження на 24 с.)

ЕСТЕТИКА ГРАНИЧНИХ СТАНІВ І ДУХОВНИЙ ТОПОС СЛОВА

(Продовження з 23 с.)

У поезії «Пієта» втілено катастрофу сучасності через акустику безперервного дзвону: «Щодня, щомиті дзвін по комусь б'є». Його звук – ознака події. Дзвони стають головним голосом доби, вони розсіпані по землі й тілах, по душах і небесах. Структура літанії формує ритміку скорботи. Символ крил, що ворухаються під землею, стає зримим образом незгаслої пам'яті: це душі, що не канули в небуття, а пульсують у спільному бутті.

Вірші «Мине і це жахитне лихо...» та «Пригадалось літо...» створюють диптих про можливість повернення до життя крізь пам'ять про втрати. Поетеса не омине жаху, але вказує на шляхи зцілення – ялівець, яблука, спориші. Це образи природної метафізики, у якій діє сила лагідного проростання. Літні трави й мирний ландшафт функціонують як ритуал відновлення цілісності, вкоріненого життя, що зберегло себе.

Поезія «Останні вірші, кволі, як і я...» виразно артикулює стан завершеності, але не фіналу, а як граничну точку пророчого слова. Поезія зберігає силу свідчення, навіть коли голос уже хитається. У цих текстах зникає елегантність. У них присутні гострі образи зради, пристрасті, болю, а поруч – матіоли, айстри, настурції, рута. Квіти стають знаками життєвого єства, яке не знищене навіть біля рубежу часу. Ці вірші – не прощання, а передчуття суду й самопізнання.

Філософський вірш «Протиріччя» закріплює богословську рамку всієї добірки. Поетеса не розділяє добро і зло, тугу і любов, життя і смерть у дихотомії. Вона осмислює їх як взаємопов'язані прояви Божої мудрості, що допускає випробування заради істини: «Чи цінувалося б життя, / Якби за ним не подих смерті?» Це апофатичне мислення: через мовчання – до осяяння, через сумнів – до смирення. Фінальне ствердження «Якби його створив не Бог...» мислиться як акт віри, що освячує парадокс. У ньому – спокій, що не спростовує трагізму, а переміщує його у простір благодаті.

Добірка Тамари Севернюк постає як висока форма поетичної драми граничних станів: особистого, національного, духовного. Через символіку хреста, дзвону, яблука, голуба, трави поетеса укладає карту душі, що шукає шляху в темряві й тримає в собі відблиск вічного світла. Її поезія промовляє не з позиції дистанції, а із внутрішньої присутності – як слово, народжене з великого мовчання. Це лірика, в якій духовний простір осмислюється як жертвна дорога через час до джерела, де слово торкається вічності.

Тамара СЕВЕРНЮК

***

Зацвіту барвінком біля хати,
Не подамся по дива в світи,
Надаремне в чужині шукати,
Що ніде, крім дому, не знайти.

Зачерпну з криниці смак світання,
До землі россою припаду,
Поклонюся пагорбам прощання,
Через поле вітром перейду.

Тут життя, як жито, половіє,
Тут йому не буде забуття,
Не ятриме душу ностальгія,
Не пектиме пізнє каяття.

Синь ранкова з високостя рине,
Лопотять в безмежжі два крила...
Чую, чую шелест часоплину...
Перший пробіск доторкнувся чола...

Човен

Наш час – і поблажник, і стражник, і спрут
На край потойбіччя різцем: «От і все...»
Те «все» – ані там, ані десь, ані тут,
Допоки твій човен рікою несе.

Допоки хоч крапелька крові жива
В судинах дерев і зела, і квіток,
Мовчання долають сніжисті слова,
І чується вічності стишений крок.

Не клич потойбіччя на поміч судьбі
В перетинах думі жалін, і сльози...
Допоки твій човен не зрадив тобі –
Подячно свій хрест на Голгофунеси...

Пієта

Щодня, щомиті дзвін по комусь б'є.
Прощальний дзвін...Морозить душу жах.
Душа моя могильником стає,
Хоча сливе безсмертною в віках.

Вона вмирає з кожною із втрат,
Ячить земля, замішана в крові.
І хрестишся, і молишся: Свят... свят...
Небесним зорям, що яскрають – живі.

А дзвони б'ють...Здригаються жалі,
Кипить сльоза на креповій путі.
І чути, як ворухаються в землі
Літань убитих крила молоді.

***

Війна відрубала слова,
Як руки і ноги людські.
Поезія ж вперто жива,
Хоч думи її нелегкі.

Та помисли світло несуть,
Надія на крилах зліта,
І віра освячує путь
Голгофської муки Христа.

Життя, що стоять на межі,
Долають і смерті, і жах –
Священні беруть рубежі,
Йде слава по їхніх слідах.

І ти, що на ймення – Поет,
Взяв муку Христа, як свою...
І слово твоє, мов багнет,
Йде з ними в одному строю.

***

Блискавичне проміння на ґанку,
Наче танець невидимих сил,
Голуби прилітають щоранку
За велінням невтомливих крил.

Щось воркочуть в танцюючих блисках,
Розвидняє твій слух воркота.
Дослухаєшся вкрадливо зблизька –
Може, вісточка та... саме та...

Та чеканням намолена тихим:
Ось-ось двері старі прориплять,
І, зборовши всі війни і лиха,
Голуб'ята-сини прилетять...

Ох, і жалить той танець на ґанку,
Очі вицвіли... Думи болять.
Голуби прилітають щоранку,
Та не чути, що двері риплять...

***

Мине і це жахітне лихо
Чужацьких зайд і лихварів,
І стане злагідно і тихо
В часи вечірньої зорі.

І кануть царській палати,
Накриє рани ялівець,
І буде лагідно гойдати
Колиску днів легкий вітрець.

Пощезнуть трута і загуба,
Повернуть вої до осель,
Живи, моя Україно люба –
Найдивовижніша з земель.

Бо не згубити, не здолати
І в найлютіший час біди –
«Садок вишневий коло хати»
І кроку Божого сліди.

***

Пригадалось літо... Яблука червоні
І веселе небо... І гарячий степ.
І метелик в квітті... Сонце на долоні,
Все, як в царстві миру – любе і просте.

Пригадалось літо з молодим обличчям.
І волошки в житі... Маки при межі.
Перемови вітру з листям таємничі,
Колоскові хвилі... Дивні міражі.

Пригадалось літо у ранковім дзвоні,
Спориші зелені край старих воріт –
Давній голос щастя... Яблука червоні,
Тихий і не хворий божевіллям світ.

***

Останні вірші, кволі, як і я,
Але, як я, живуть і хочуть жити,
Почути вранці співи солов'я,
Читати Лініні дереворити.

Останні вірші – свято мандрувань.
Вони, хоч кволі, та з ходи не збиті,
Вони навчають силі подолань
Відчаю втрат, печаттю зради биті.

В них прижилися враз і на віки
Мої кохані айстри, матіоли,
Настурції, акації, бузки,
Івасюкова рута – зойк віоли...

Останні вірші – це не те, не ті,
Що лиш жалями темними закуті,
Вони в своїй одвертій наготі
Не обминають пристрастей і люті...

Останні вірші – мудрі віщуни,
Земні боги в своїм пророкуванні.
Лиш не дійшли одної таїни –
Вони не знали, що вони – останні.

Степан К. Д. ТРАЙСТА

«ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ НІКОЛИ»

25 червня, 2025 р., у теплій та натхненній атмосфері Культурного центру імені «Міхая Емінеску», відбулася презентація книги Михайла Гафії Трайсти, видана на кошти Союзу українців Румунії, «Герої не вмирають ніколи», організована в рамках літстудії «Клуб прози» Бухарестської філії Спільноти письменників Румунії.

Це видання об'єднує 155 літературних портретів – письменників і журналістів, які загинули на фронті від початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Це не просто збірка біографій, а жива пам'ять, сповнена болю, гідності й духовного спротиву.

Захід модерував голова філії, відомий румунський письменник Аурел Марія Барос. Із глибокими та зворушливими промовами виступили депутат Мирослав-Микола Петрецький, публіцист Попович Фабіан, отець-письменник Корнелій Ірод та письменник Траян Кірікуце.

Друга частина вечора пройшла під знаком мистецтва: відбувся музичний виступ Траяна Кірікуце та Ліси Йонеску, що наповнив залу емоціями й тишею, в якій вмістилося все – біль втрат і віра в незламність.

Після цього автор поділився історією створення книги, відповів на запитання гостей та підписував примірники.

Атмосфера була живою, з щирою зацікавленістю з боку письменників, журналістів та читачів. Це був справді вдалий, світлий і пам'ятний вечір, який залишив слід у серці кожного присутнього.

КУЛЬТУРА ЯК МУЧЕНИЦТВО І ЯК СВІДЧЕННЯ

Після прочитання читач розуміє, що ця книга – не лише акт пам'яті, а й акт спротиву. Це не просто данина поваги, а крик до світу. Культура не вмирає, поки є люди, які носять її в серці, які захищають її розумом і душею, які несуть її далі. Книга «Герої не вмирають ніколи» – це відкрита рана трагедії, що відбувається не лише на полі бою, а й у наших душах і свідомості.

Це рана, яка кровоточить через незавершені сторінки вбитих письменників, через розірвані полотна змушених мовчати художників, через голоси акторів, заглушені кулями, через розбиті мрії народу, який бореться не лише за своє фізичне існування, а й за духовне виживання.

Понад 155 письменників, художників, акторів, журналістів були вбиті армією Російської Федерації в Україні. Книга «Герої не вмирають ніколи» дозволяє

зрозуміти, що її сторінки – це не просто цифри. Кожна з цих осіб мала свою історію, свою місію, свою мрію. Кожен із них був мостом між минулим і майбутнім, між стражданням і надією.

Їхня смерть – це прямий напад на українську культуру, спроба знищення, брутального переписування ідентичності цілого народу. Через цю книгу М. Трайста дає голос тим, кого змусили замовкнути, показує світові, що означає втратити оповідачів – тих, хто надавав життю сенс і глибину. Через цю книгу кожне ім'я, кожен незавершений вірш, кожна покинута картина стає живим свідченням того, що мистецтво, культура й ідентичність не можна вбити кулями.

У цьому сенсі автор закликає всіх нас стати частиною цього спротиву. Писати, говорити, читати, відмовлятися забувати, показувати, що попри руйнування, культура відроджується через тих, хто вирішив нести її далі. В нинішній ситуації «Герої не вмирають ніколи» – це не просто книга. Це стіна проти забуття, полум'я, що має палати в кожному з нас. Це видання – акт спротиву через культуру, акт світла у світі, який так потребує правди.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (СХІІ)

Літературознавство.

40. Дослідницькі напрямки.

30. Українсько-румунські зв'язки
періоду української класичної літератури.

Тарас Шевченко

(Продовження з № 372)

Із підсумкового «зваження» всього досі сказаного про переклади двох тлумачів Шевченка складається враження наявного, ніби, змагального суперництва між Козмеем та Віктором Тулбуре, в якому, за Іваном Кідешуком, переможцем є Козмей. На ділі же, переклади Козмея не «безгрішні» і його не можна вважати «найкращим» перекладачем Шевченка, а Віктора Тулбуре гіршим перекладачем, в якого, щоправда, наявні свої «гріхи», недоробки, але й здобутки. Резонний висновок такий: великих поетів, взагалі, важко перекладати достовірно. А Тарас Шевченко належить до такої категорії творів. І в Румунії він ще жде талановитого (-тих) перекладача (-чів).

Справі пізнання й перманентизації Тараса Шевченка в Румунії посприяли й переклади решти поетової художньої спадщини. у 2024 році Євсебій Фрасинюк переклав і надрукував п'єсу Тараса Шевченка *Назар Стодоля*: Taras Şevcenko, *Nazar Stodolea*. Traducere din limba ucraineană de Eusebie Fraseniuuc („Curierul ucrainenian”, nr. 271-272 і наступні, 2014).

У 2017 році появився *Журнал* Тараса Шевченка у перекладі з російської мови, з передмовою та примітками Корнелія Ірода: Taras Şevcenko, *Jurnal*. Traducerea din limba rusă, prefaţă şi note de Corneliu Irod (Editura RCR EDITORIAL, Bucureşti, 2017). Рецензію див.: Ioan Reboşarică, *Un important eveniment cultural (Важлива культурна подія)* („Curierul ucrainean” nr. 247-248, septembrie 2013, p. 12); Іван Ребошапка, *Румунське видання монографії про Шевченкову правду* («Наш голос», № 229, 2013 р., с. 3-5).

Перше видання прози Тараса Шевченка появилось в Румунії 1961 року під назвою: Taras Şevcenko, *Viaţă de artist şi alte nuvele*. În româneşte de O. Constantinescu şi R. Vasilescu-Albu (Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1961). Воно відкривається розлогою передмовою Т. Г. Şevcenko, написаною русисткою Бухарестського університету Єкатериною Фодор у дусі тодішнього румунського літературознавства, і містить

чотири повісті: *Наймичка, Музыкант, Художник, Капитанша*.

Друге видання Шевченкової прози, присвячене 190-річчю від народження поета, появилось у двох томах 2004 року в бухарестському видавництві „Mustang”, у перекладі Степана Ткачука, в упорядкуванні, з передмовою й примітками Мірчі Аурела Бойчука (Taras Şevcenko, *Viaţă de artist*. Proză. Volumul I, II. În româneşte de Ştefan Tcaciu. Selecţie, îngrijire de ediţie, note şi prefaţă de Mircea Aurel Boiciuc. Editura „Mustang”, 2004). Воно охоплює всю прозу Тараса Шевченка, а саме його повісті: *Наймичка, Варнак, Княгиня, Капитанша, Близнець, Музыкант, Несчастный, Художник*. У своїй передмові Мірча Аурел Бойчук відзначає той факт, що дане нове видання прозової Шевченкової творчості – це особливий момент, який надає румунській публіці можливість пізнати всю Шевченкову прозу в чудовому скрупульозному перекладі, сповненому тонкими відтінками.

Перманентизації і збагаченню шевченкіани в Румунії посприяли і видання українськомовних «Кобзарів». В ініційованій Слов'янською редакцією Бухарестського видавництва «Критеріон» серії «Мала бібліотека» 1976 року появилось масове видання «Кобзаря» Тараса Шевченка, в упорядкуванні та з передмовою Стеліана Грїу.

У 2007 р. появилось добіркове видання «Кобзаря» Т. Шевченка в упорядкуванні Михайла Михайлюка (Див. Іван Ребошапка, *Значний вклад в румунську шевченкіану* // «Наш голос», №. 160, 2007 р., с. 3-5).

У 2010 р. перевидано перше видання «Кобзаря» 1840 з нагоди його 170-річчя, в чудовому графічному оформленні Ірини Мойсей, в упорядкуванні та з передмовою Миколи Корсюка (Див.: Іван Ребошапка, *Відзначення в Румунії 170-х років першого видання «Кобзаря» Тараса Шевченка* («Наш голос», № 191, 2010 р., с. 10-11).

(Продовження на 26 с.)

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (СХІП)

(Продовження з 25 с.)

У 2014 р. появилось факсимільне видання «Кобзаря» 1840 року з відзначенням цензурованих Корсаковим фрагментів (Див. Іван Ребошапка, *Тернистий Шевченків шлях до своїх читачів, включно і румунських* («Наш голос», № 242, 2014 р., с. 12-14). Його ж *Un important eveniment cultural // „Curierul ucraïnean”*, nr. 147-148, sept. 2014). Появилася стаття Ірини Мойсей «Кобзар» на вогнищі сталінської інквізиції («Наш голос», № 242, 2014 р., с. 8-10).

У справі входження Тараса Шевченка у свідомість румунів у нашій країні було проведено ряд заходів: 7-8 жовтня 2011 р. на Факультеті іноземних мов та літератур Бухарестського університету за участю Асоціації славистів Румунії та Департаменту культури етнічних меншин Румунії було зорганізовано Міжнародний конгрес «Тарас Шевченко – 150 років від смерті поета», на якому представили наукові доповіді професори Національного чернівецького університету імені Юрія Федьковича Борис Бунчук та почесний д-р Сучавського університету «Штефан чел Маре» Володимир Антофійчук. З-поміж румунських учасників виступили: організатор конгресу і його модератор, Почесний професор Бухарестського і Чернівецького університетів Іван Ребошапка з доповіддю *Аспекти рецепції Тараса Шевченка в Румунії та віртуальне її продовження* (Надрук. згодом у ж. «Наш голос» № 208, 2011 р., с. 3-8), професорка англійської філології Бухарестського університету Анна-Марія Тупан з доповіддю *Парадигми європейської романтичної літератури* (румунською мовою: *Narațiuni culturale: euri romantice*, надрукована у сурівській газеті „Curierul ucraïnean” nr. 204-205, decembrie 2011, а по-українськи *Культурні прояви і самототожність романтичних «Я»*, в «Нашому голосі» (№ 209, 2011 р., с. 12-14), в якій доповідачка представила виявлені нею подібні/спільні риси творчості Тараса Шевченка та англійських поетів Блейка і Байрона; сучавський поет-літературознавець Іон Козмей представив доповідь *Тарас Шевченко – національний поет України і його сприйняття в Румунії*, а головний науковий співробітник Бухарестського Інституту лінгвістики імені Росетті-Йордана Іван Робчук – доповідь *Mondializarea lui Șevcenko* („Curierul ucraïnean” nr. 67-68, martie 2006). Робчук – автор ряду інших статей про роль Шевченка у розвитку української мови, з-поміж яких назвемо лише кілька: *Шевченко і нова українська лі-*

тературна мова («Наш голос» № 128-129, 2005 р., с. 5); *Тарас Шевченко – реформатор української літературної мови* («Наш голос» № 91-92, 2002 р.); *Великий авторитет Шевченкового слова* («Наш голос» № 117, 2004 р., с. 13). Відгуки й рецепції на 150-річний ювілейний конгрес писали: Іван Ребошапка (*Постскриптум до Бухарестського шевченківського симпозиуму*) («Наш голос», № 209, 2011 р., с. 15-17), Іван Кідешук, *Симпозиум «Тарас Шевченко: 150 років від смерті поета»* («Вільне слово» № 19-20, 2011 р., с. 10; № 21-22, 2011 р. с. 9), Роман Петрашук, *Міжнародний колоквиум «Тарас Шевченко» (1814-1961) в Бухаресті* («Curierul ucraïnean» nr. 19-20, oct. 2011).

У Сату Маре 2013 року відбувся Міжнародний конгрес під назвою «Тарас Шевченко – апостол українського народу» (про тамтешні урочистості див.: Васіле Мойш, *Українські урочистості в Сатумарському повіті* («Наш голос», № 250, 2015 р.), на якому виступили з доповідями материкові українські шевченкознавці. З-поміж румунських учасників виступив Васіле Мойш із цікавою доповіддю *Вплив Кирило-Мефодіївського братства на творчість Тараса Шевченка*, яка в українському перекладі була надрукована в «Нашому голосі» (№ 245, 2014 р.). Представлені на конгресі доповіді були надруковані окремим томом під такою ж назвою *Тарас Шевченко – апостол українського народу*. Про урочистості представлення писала Ірина Мойсей (Ірина Мойсей, *Презентація книги «Тарас Шевченко – апостол українського народу» в Сату Маре* («Наш голос» № 240, 2014 р., с. 10-11), а Іван Кідешук оцінив наукову вартість новопоявленого тома у розлогій рецензії *Шевченкознавство збагачується виданням книги «Тарас Шевченко – апостол українського народу»* («Наш голос», № 237, 2014 р., с. 18-21). Питання співставлення поетичних творчостей Тараса Шевченка і Міхая Емінеску досі лише принагідно згадано і гіпотетично окреслено у небагатьох українських стислих припущеннях. Обґрунтування цього питання в Румунії спробувала здійснити докторантка університету міста Алба Юлії «1 грудня 1918 року» Марія Даніела Баля (Андрашук) у своїй докторській дисертації *Taras Șevcenko și Mihai Eminescu. Perspective comparative (Тарас Шевченко і Міхай Емінеску. Компаративістичні перспективи)*, здійсненій під науковою координацією університетського професора докторантської школи Факультету історії й філософії Алба-Юльського університету Мірчі Тома, і публічно захищена 2019 ро-

ку. Резюме дисертації (38 сторінок) Марії Данієли Баля (Андращук) наявне в інтернеті. У дисертації представлено: 1) рецепцію Тараса Шевченка в Румунії, і 2) рецепцію Міхая Емінеску у слов'янських культурах. Поштовхом до оригінального літературознавчого підходу представлення художньої сутності Тараса Шевченка і Міхая Емінеску послужив теоретичний і компаративістський погляд румунського вченого Адріана Маріно *Comparatism și teoria literaturii (Компаративізм і теорія літератури)*, крізь призму якого проаналізовано ряд істотних/головних «тематичних і символічних ядер» („Nuclee tematicе și simbolice”) як мрія (visul), чужинець-пригноблювач (străinul asupritor), історія (istoria), любов (iubirea), мотив матері (motivul mamei), природа (natura), поліфонія поетичних перевтілень (polifonia avatarurilor poetice). У представленні цих тем / тематичних ядер кидається у вічі намагання авторки наводити їхню типологічну відповідність інколи навіть у деталях — питання, що підлягає окремому дослідженню.

Своїм першенством такого компаративістичного огляду в румунському літературознавстві сутностей Тараса Шевченка і Міхая Емінеску дисертація Данієли Баля (Андращук) вартує заслуженого поцінування. У справі перманентизації постаті Тараса Шевченка у сучасному румунському культурному просторі важливу роль відіграє активна рецепція молоддю шевченківських меседжів. Зразковим прикладом такого підходу міг стати вперше ініційований Сучавським університетом національний конкурс читців «Шевченкового слова», який відбувся 15-16 травня 2003 року, за участю студентів українських відділень Сучавського, Клузького і Бухарестського університетів, але, на превеликий жаль, цей конкурс далі не проводився (Див.: Іван Ребошапка, *Символічний крок уперед університетської україністики в Румунії* // «Наш голос», № 107-108, 2003 р.; Ioan Reboșarșă, *Vivat Academiei Suceavae* // „Curierul ucrainean”, mai 2003). Подібний конкурс організовувався, на жаль, спорадично, і для учнів, як той, що відбувся 6 березня 2010 року за ініціативою Сучавської філії СУР та Повітового шкільного інспекторату, у Сучавському гіпермаркеті Юліус Мол під такою промовистою назвою «Не забудьте пом'янути незлим тихим словом», повідомляє Анка Штубіану, професорка школи села Балківці Сучавського повіту. З нагоди дня народження Тараса Шевченка, 8 березня 2003 р., у Сучавському приміщенні СУР відбувся Міжповітовий конкурс читців Шевченкової поезії, за участю учнів сільських шкіл Сучавського й Ботошанського

повітів та учнів Серетського ліцею імені Лацку Воде. Прилученню молоді до сприйняття благородних меседжів Шевченкової творчості сприяють, звісно, уроки з української літератури, але й шевченківські дні, часто організовані в різних місцевостях нашої батьківщини (їх, фактично, не можна перелічити), на яких увагу й захоплення учасників викликають різні дії, найпомітніше — представлення оригінальних творів, створених кимось з-поміж ровесників, як, наприклад, скомпоновані мелодії видатного нашого музикознавця й композитора Юрія Паращинця на слова Тараса Шевченка: «Учітеся, брати мої» (надрук. в «Нашому голосі», № 165, 2008 р.), «Тече вода з-під явора» («Наш голос», № 152, 2007 р.), «Бандуристе, орле сизий» («Н. г.», № 165, 2008 р.), «Гамалія» («Н. г.», № 201, 2011 р.), які становлять нашу рідномовну музичну шевченкіану. Перманентизації Тараса Шевченка в Румунії сприяють урочисті шевченківські вечори (Див.: Іван Кідещук, *Шевченківський літературно-мистецький вечір у Бухаресті* // «Н. г.» № 237, 2014 р.; Михайло Гафія Трайста, *Румунсько-український літературний вечір у Бухаресті* // «Н. г.», № 240, 2014 р.).

Збудження любові до Шевченка спричиняється також картинною галереєю, як та, що була організована у Сучаві з нагоди 20-річчя дипломатичних відносин між Румунією та Україною (Tiberiu Cosovan, *Vernisaj la Galeria de artă „Taras Șevceko” din Municipiul Suceava („Curierul ucrainean”)*), викликається святковими вшануваннями, які в Румунії відбувалися ще до Другої світової війни (Див.: Микола Курилюк, *Галерея «Тарас Шевченко» в Сучаві (вміщує 51 фотографію за роботами графіки та живопису Шевченка)* («Вільне слово», жовтень, 2010 р.); Володимир Антофійчук, *3 історії перших шевченківських свят у Румунії* // «Наш голос» № 321, 2021 р., березень), почали знову відбуватися в післявоєнний час (див.: Ольга Андрич, *Далі про колишні святкування роковин Тараса Шевченка в Бухаресті* («Вільне слово», № 9-10, травень, 2009 р., с. 3), і продовжують безперервно тривати донині. Принагідно подаємо лише узагальнену інформацію Івана Кідещука про святкування в Негостині, Сучаві, та Делії Мартеняк — у Келинештах-Купаренко (село Еміновичів), Бухаресті, Лекреміори Ґрігорчук — у Сереті та Палтінул, Теодора Собка — в Рускові та місті Бая Маре, Колі Курелюка — у Марицеї, Андрія Руснака — про святкування Шевченка в Лугожі. Своєю наочністю шанобливу прихильність до Тараса Шевченка вселяють і пам'ятники поету, споруджені в таких населених пунктах Румунії, як село Негостина, міста Бухарест, Лугож, Тулча, Сату Маре та Сигіт.

Алла АНТОФІЙЧУК

УКРАЇНЬКА СКОРОМОВКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

З-поміж численних мовних жанрів, що слугують як художньому самовираженню, так і мовленнєвому тренуванню, українська скоромовка посідає особливе місце. Скоромовка уособлює приклад єдності естетичної форми та практичного призначення, де фонетична складність поєднана з ритмічною впорядкованістю й звуковою грою. Попри свою зовнішню розважальність, скоромовка виконує важливі дидактичні функції: вона сприяє розвитку дикції, артикуляційної точності, темпу мовлення, формує мовленнєву виразність та інтонаційну гнучкість.

Особливо актуальним є використання скоромовок у навчальному процесі, зокрема під час формування фонетичної компетентності учнів. Адже саме цей складник мовленнєвої діяльності забезпечує правильну вимову, милозвучність і чіткість мовлення – базові елементи культури усного висловлювання. У добу кліпового мислення, інформаційної фрагментації та прискореного мовлення скоромовка зберігає свою методичну ефективність, поєднуючи традицію з практикою.

Фонетична структура українських скоромовок виявляє глибоку системність, що поєднує елементи милозвучності, звукової гри та ритмічної впорядкованості. Основу їхньої звучальної організації становлять такі явища, як **алітерація**, **ономатопея** та **ритмічна симетрія**, які виконують роль як смислового підсилення, так і мовленнєвої функціональності. Скоромовка як мовна одиниця виконує не лише розважальну, а й дидактичну функцію: вона є вправою для дикції, артикуляції, темпу мовлення. Її фонетична складність спрямована на формування звукової точності, ясності мовлення, а також на вироблення відчуття ритму – одного з базових елементів мовної культури.

Найчастіше саме **алітерація** – повторення однакових або подібних приголосних – формує звукову домінанту скоромовки. Наприклад, у скоромовці «*Сидить Прокоп – кипить окроп, Пішов Прокоп – кипить окроп*» спостерігаємо симетричне розташування наголосів, що забезпечує гармонійний ритм. Повторення звуків [п], [к], [о] формує алітераційну структуру, що підсилює складність вимови та сприяє тренуванню артикуляції. Крім того, чергування дзвінких і глухих приголосних ускладнює швидке промовляння, що робить цю скоромовку ефективним вправлянням для дикції.

Скоромовка «*Улас у нас, Панас у вас*» слугує прикладом ритмічної симетрії та алітерації, де поєднання паронімічних імен і повторюваних прийменникових конструкцій створює чіткий звуковий ритм. Повтори приголосних [н], [с], [л] та голосного [а] ускладнюють вимову, водночас забезпечуючи милозвучність і тренуючи артикуляцію. Такий мовний матеріал має не лише лінгвістичну, а й дидактичну цінність, оскільки уроки з його використанням сприяють формуванню у школярів фонетичної грамотності, розвитку звукової виразності, інтонаційної гнучкості, темпу мовлення. Саме тому доцільним є їхнє регулярне впровадження в практику вивчення української мови – як у початковій, так і в основній школі.

Практичні поради для вчителя

1. Обирайте скоромовки із чіткою звуковою домінантою. Наприклад:

Бабин біб розцвів у дощ, буде бабі біб у борщ.

Пані Параска пекла пиріжки, пиріжки – з повідлом, пиріжки – з маком, пильно пильнувала, поки пахли смаком.

Ці скоромовки тренують вимову приголосних [б], [п], [р] і допомагають учням долати труднощі артикуляції.

2. Використовуйте алітераційні скоромовки для вправ на дикцію. Наприклад:

Котик-клаптик на лавці, лапки – в латці, хвіст – у латці, вус – у латці – активізує вимову [к], [л], [т] і вчить контролювати ритм мовлення.

3. Пропонуйте учням вивчати скоромовки з ритмічною симетрією – їх легко запам'ятати й ефективно використовувати у розминках:

Хитру сороку спіймати морока.

Пан Панас переплутав пас, переплутав пас Панас.

4. Запропонуйте учням творчі вправи:

➤ скласти власну скоромовку на основі певного звука або імені;

➤ переробити відому скоромовку, додавши до неї нову звукову домінанту;

➤ придумати мелодію чи ритмічне відстукування під час вимови – це активізує моторну пам'ять.

5. Працюйте з інтонацією та динамікою. Попросіть учнів:

➤ читати скоромовки із різною швидкістю;

➤ акцентувати увагу на конкретних звуках;

➤ вимовляти їх у формі діалогу, імітації радіоефіру або мовного шоу.

Порада: включайте скоромовки як мовленнєві хвилинки на початку уроку або під час розвантаження, а також як вправу до тем з фонетики, милозвучності, орфоєпії, ритміки й виразного читання.

Окремо варто відзначити **ономатопею** як інструмент творення звукової образності. У скоромовці «*Стриб-стриб-стриб – підстрибує по стерні рідня: перепілка, перепел, перепелення*» звукова мімікрія передає характер дії – тут працюють як звуконаслідування, так і ритмічне накопичення складів. Поєднання приголосних [стр], [п], [р] і частотне повторення складів «стри», «пере» створює своєрідний фонообраз, близький до пісенного ритму, що збагачує скоромовку і змістовно, і стилістично.

Практичні поради для вчителя

1. Використовуйте скоромовки з елементами ономатопеї для розвитку слухової чутливості та інтонаційної виразності учнів. Звуконаслідувальні фрагменти допомагають дітям асоціювати мовлення з рухом, дією або звуками природи, що робить вправи більш емоційними та живими.

Наприклад:

Цвірінь-цвірінь – щебече шпак,

Цвірінькає на гілці так.

Такі скоромовки поєднують ритміку з наслідуванням звуків, тренують темп, інтонацію й силу голосу.

2. Звертайте увагу учнів на фонообраз, що створюється внаслідок повторення складів або звуків. Наприклад, у скоромовці «*Копи копаців копали у копанці копицю*» повторювані склади [коп] моделюють ритм роботи, ніби відтворюючи звук удару лопати.

3. Використовуйте рухові або театралізовані вправи. Попросіть учнів:

➤ супроводжувати скоромовку жестами або звуками (наприклад, стрибками, оплесками, тупанням);

➤ передавати характер персонажів через темп, силу голосу, міміку;

➤ читати в парі чи хором, з імітацією відповідного ритму (стрибків, бігу, пісні).

4. Запропонуйте учням створити власну ономатопейну скоромовку. Це не лише розвиває мовлення, а й формує креативне мислення та слухову уяву. Наприклад, завдання: «Склади коротку скоромовку про тварину або дію, використовуючи звуконаслідувальні слова».

Порада: ономатопея – це чудовий інструмент для поєднання гри та навчання. Її варто використовувати як у мовленнєвих розминках, так і в основному уроці – зокрема під час вивчення тем «Звуки і букви», «Інтонація», «Темп мовлення», «Милозвучність».

Скоромовки з ономатопейним компонентом сприяють не лише вдосконаленню дикції, а й розвитку музичного слуху, уваги до звукової палітри мови, що особливо

цінно на етапі початкового й базового мовленнєвого розвитку.

Ритмічна організація тексту – ще один маркер фонетичної виразності. Симетричне розташування наголосів, повторюваність складових елементів, стрункість звукової побудови сприяють як ефективному запам'ятовуванню, так і розвитку відчуття мовного темпу, що особливо важливо для початкового мовленнєвого розвитку. Ці особливості роблять скоромовки зручними для використання в освітньому процесі – від дошкільної лінгводидактики до основ сценічного мовлення.

Практичні поради для вчителя

1. Використовуйте скоромовки зі стрункою ритмікою для розвитку темпу мовлення та пам'яті. Ритмічно впорядковані тексти легко запам'ятовуються, тому їх доцільно вводити як елементи щоденної мовленнєвої розминки.

2. Під час вивчення скоромовок звертайте увагу на ритмічні пари та чергування наголошених і ненаголошених складів. Це допомагає дітям відчувати «музику мови», ритмічну рівновагу фрази.

3. Використовуйте метричну побудову скоромовок для роботи над темпоритмом і мовленнєвим диханням. Наприклад, просіть учнів:

➤ промовляти скоромовку в темпі метронома;

➤ чергувати читання швидко / повільно, ритмічно / неритмічно – і самостійно робити висновки, як темп впливає на вимову.

4. Використовуйте скоромовки як частину інтегрованих уроків: з музикою (відстукування ритму), з образотворчим мистецтвом (ілюстрації до фраз), з фізкультурою (ритмічні вправи з мовленням). Це особливо ефективно в початкових класах і при інклюзивному навчанні.

Порада: Для учнів із порушеннями темпу мовлення, скоромовки з чіткою ритмічною структурою можна адаптувати – розбити на фрази, додати візуальні маркери наголосів або складів, поєднати з ритмопластикою.

Отже, українські скоромовки – це своєрідні мініатюрні фонетичні композиції, де кожен звук працює на зміст і форму. Їхня мовна цінність полягає не лише в культурно-естетичному вимірі, а й у практичному: вони є унікальним інструментом для формування фонетичної компетентності учнів, розвитку артикуляційної гнучкості та мовленнєвої виразності. Українські скоромовки постають як живий мовний артефакт, що гармонійно поєднує естетику звучання з освітнім потенціалом, залишаючись актуальним засобом мовленнєвої практики в сучасному освітньому просторі. У поєднанні з грою, ритмом і сміхом вони сприяють формуванню фонетичної компетентності та створюють сприятливий емоційний клімат у навчальному середовищі.

Віорел КОТИК

Останнє повернення

— Мамо, можна мені піти з хлопцями погратися? Недалеко, на толічці біля Супровича. Будемо гратися в хованки. Я знаю одне велике дупло у старій вербі. Там мене ніхто не знайде! Можна, мамо? — запитував чоловік доволі похилого віку, дивлячись у вікно і не звертаючи уваги на двох жінок, що були позаду нього. Він стояв навколішки на стільці, опираючись ліктями на підвіконня, утримуючи, по-дитячому, сивочолу голову поміж двох долонь.

— На вулиці так файно! А я Вам, мамо, бриндушок назбираю! Їх, мабуть, вже так багато в ліску. Але якщо не можна, то я не ображатимуся. Буду сидіти біля вікна і далі рахуватиму маленьких ластівочок, які вже почали вилітати з гнізд. Бачите, мамо, скільки нових гнізд під стріхою нашої стайні? Бачите?... То що, мамо... дозвольте мені на вулицю?

Жінка, на ім'я Габрієла, кивнула поглядом на старого чоловіка.

— Ați auzit, domnule doctor! Deja de doua săptămâni mă percepe ca și pe mama lui și vorbește numai ucraineană, adică limba din copilărie de la el de acasă¹.

* * *

Габрієла працювала медичною сестрою в бухарестській лікарні. Вона запросила знайомого лікаря-психіатра у зв'язку з несподіваними змінами у поведінці свого батька Василя. Справа в тому, що вже кілька тижнів він розмовляє з нею лишень українською мовою, якою Габрієла зовсім не володіє. Вона чула цю мову в дитинстві, коли родиною кілька разів їздили в Україну, в село, де народився її батько. Так сталося, що у 1944 році, коли радянські війська увійшли на Буковину, яка тоді перебувала у складі Румунії, її батько працював особистим водієм генерального директора банку в Бухаресті. Пам'ятаючи про депортацію до Сибіру, якій була піддана його родина більшовиками під час їхнього першого приходу до буковинського краю у 1940-41 роках, двадцятирічний Василь довго вагався, залишатися в Румунії, чи ні. На його остаточне рішення чималий вплив справив директор банку, який симпатизував

молодому парубкові, котрий був не лише дуже вправним водієм, але й тямущим механіком. Директор наголошував, що там, на окупованій території, його, як сина «ворогів народу», обов'язково запроторять до в'язниці. «Крім того, — переконував директор, — ти, Василю, позбудешся омріяної роботи водія. Перед тобою доленосний вибір: або радянська в'язниця, або кермо фешенебельного британського автомобіля Роллс-Ройса, яким ти нині керуєш?»

Невідомо, яким було б рішення Василя, якби не випадкове знайомство з молоденькою продавчиною квітів Анкуцою, яка згодом стала його дружиною.

— Що скажете, пане доктор? Що це за біда?

— Цікавий, дуже цікавий випадок прояву доклінічної деменції, пані Габрієло. Чи спілкувалися колись у вас вдома українською?

— Ні. Ми завжди в родині розмовляли виключно румунською. Моя мати, царство їй небесне, як-то кажуть, чистокровна румунка. Я ж української зовсім не знаю, тому, звісно, говорю з батьком і нині тільки румунською. Він, очевидно, мене розуміє, але сам говорить лишень своєю українською.

— А чи знає Ваш батько якісь інші мови, крім румунської та української?

— Так. Добре знає німецьку мову. Більшість технічних журналів про автомобільний світ, які є у батька, німецькомовні. Пригадую ще, як він розповідав про свого наставника-німця в автомобільній школі у Чернівцях. Колись чула також, як батько спілкувався на базарі польською мовою.

— Тож, з чотирьох мов, якими володіє Ваш батько, він обрав українську. А чи пробували звертатися до нього польською чи німецькою?

— На жаль, ані я, ані мій чоловік не володіємо цими мовами.

— Що ж, пані Габрієло, польської мови я не знаю, тож спробую звернутися до нього німецькою.

— Das Wetter heute ist ja wunderbar! Was denken Sie, Herr Vasy!?²

— Так, сьогодні чудова погода! Тож дозвольте мені, мамо, піти на вулицю.

¹ Чуєте, пане докторе! Ось вже два тижні сприймає мене як свою матір і розмовляє тільки українською, тобто мовою свого дитинства, так як розмовляли у нього вдома.

² Сьогодні така чудова погода! Як гадаєте, пане Василю?

– Схоже, що Ваш батько дійсно не забув ані румунської, ані німецької. Цікаво те, що з чотирьох знаних мов він обрав українську.

– Пане докторе, це ж його материнська мова.

– Спробуйте пригадати, пані Габрієло, що могло вплинути на зміни в його поведінці? Може, були якісь стресові ситуації?

– Після смерті матері я забрала батька до себе. Помешкання у нас доволі просторе. Моя донька вийшла заміж і мешкає у свого чоловіка. Таким чином, її колишня кімната була вільною. Там і поселили батька. Все було добре. Звісно, іноді виникали моменти журби, коли він сумував за дружиною. Натомість з моїм чоловіком у нього були гарні взаємини. Вони разом відвідували виставки раритетних автомобілів, рибалили на Дунаї, а вдома часто грали в шахи. Нещодавно ми відзначили батькове 90-річчя, – продовжувала Габрієла. — В усіх був гарний святковий настрій. Моя донька попросила діда пригадати, який з дев'яноста днів народження йому найбільше запам'ятався? Батько подумав трішки і сказав: «Двадцятий». Бо тоді, пригадував він, вперше і востаннє на його день народження зібралася вся їх велика родина: дідусі, бабусі, батьки, брати й сестри, друзі й сусіди. Це було у червні 1940 року. Великий стіл був розташований у саду під двома черешнями, червонобокі плоди якої звабливо звисали над головами гостей. Батько розповідав бадьоро, жестикулюючи, як зазвичай, руками. Раптом він кілька разів сумно повторив румунською і українською мовами: «pentru prima și ultima dată... вперше і востаннє...». Моя донька запитала: «А чому востаннє, діду, чому востаннє?».

І ось тут батько зовсім змінився на обличчі та з гіркотою в голосі сказав: «А тому, що через тиждень на Буковину непрохано прийшли прокляті москалі й зруйнували життя сотень тисяч буковинців».

– Пане докторе, таким я батька не бачила ще жодного разу в житті. Він розповідав нам те, чого ніколи раніше не говорив. Ми слухали, затамувавши дихання. Виявляється, що радянська влада арештувала його батьків як «ворогів народу» і депортувала до Сибіру. З жахом ми дізналися, що останки наших прадіда і прабабці назавжди залишилися в замерзлій сибірській тайзі. Батько продовжував розповідати, а сльози мимовільно стікали по глибоких борознах обличчя. Його голос тремтів і поволі стихав, погляд був повний протрації. Радість поважного ювілею

затмарила хмара гіркої, болючої пам'яті. Батько пішов до своєї кімнати і попросив не турбувати.

Габрієла на мить зупинилася, але через хвилику продовжила свою розповідь: – І ось, буквально з наступного дня, сталася ця зміна у його поведінці. Батько ніби й дивиться у мій бік, але його очі, його погляд буцімто проходить крізь мене і лине кудись в далечинь. А ще, пане докторе, він став боятися мого чоловіка. Ховається від нього під ліжком, бо вважає його російським агентом. З тих українських слів, які він промовляє при появі свого зятя, я зрозуміла лише «кгб», «арешт», «сибір».

– А чи є у Вашого батька близькі друзі-румуні, яким він довіряв би і з якими міг би поспілкуватися румунською?

– Навряд чи. Наші батьки дуже зрідка ходили в гості, а до нас і поготів ніколи нікого не запрошували. Батько більше дружив зі своїм «Фіатом» і переважну частину дня проводив у гаражі. Лише тепер, після його 90-річного ювілею, я зрозуміла, чому в батьків майже не було друзів. Він усіх підозрював як ймовірних агентів спецслужб, чи то російських, чи то румунських. А стосовно приятелів, навіть якщо й були колись, то, мабуть, їх уже й серед живих немає.

– Очевидно, що психіка Вашого батька не витримала багаторічної консервації напруги гіперболізованого інстинкту самозбереження. Фактично він прожив десятки років у жорсткому полоні біологічної фобії, тому несподіване вивільнення психіки від тривалого ураження підсвідомим страхом спричинило, якщо можна так сказати, його душевну телепортацію у дитинство. Тобто відбулася втеча свідомості в єдине безпечне середовище, що залишилося в його пам'яті. Середовище, де поруч його матір, домівка, друзі та, як виявляється, серед цих факторів його душевної безпеки є і рідна материнська мова. – Пані Габрієло, – продовжив доктор, – на якій відстані від Бухареста знаходиться рідне село Вашого батька?

– Це село Чагор, яке є передмістям Чернівців. Гадаю, що від Бухареста до Чагра трохи більше 500 кілометрів.

– Моя Вам порада, пані Габрієло: Вашого батька варто було б повезти в його рідне село. На мій погляд, йому потрібен ще один емоційний сплеск. Але цього разу мусить бути позитивним.

(Продовження на 32 с.)

Останнє повернення

(Продовження з 31 с.)

Оскільки він, як-то кажуть, «впав у дитинство», необхідно повернути його у двомовну ауру, в якій він перебував у дитячому віці. Чи є там в селі ще родичі, друзі, сусіди чи просто знайомі, які могли б порозмовляти з ним як українською, так і румунською мовами?

– Так. Є його двоюрідна сестра. Колись вони спілкувалися телефоном. Пригадую також і про його двоюрідного брата Костянтина, до якого ми завжди заходили в гості, коли відвідували Чагор.

– Зрозуміло. Що ж, бачу, що фізично Ваш батько міг би витримати таку поїздку. Спробуйте. Важливо, щоб там, у рідному селі, він міг би опинитися у знайомому двомовному, українсько-румунському середовищі.

* * *

Кілька років тому, на чагорському цвинтарі, я випадково натрапив на надмогильний хрест із прізвиськом вуйка Василь і роками його життя: 1920 – 2010. Вуйко Василь доводився двоюрідним братом мого діда Костянтина.

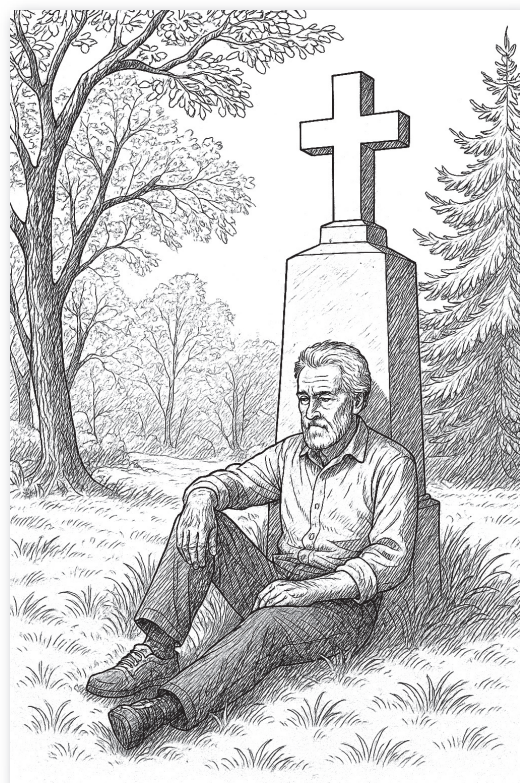
Знав достеменно, що він мешкав у Бухаресті. Але як сталося, що вуйко Василь був похований у Чагрі? Зателефонував його доньці Габріелі, з якою ми були знайомі багато років.

З розповіді Габрієли дізнався про дивний прояв деменції вуйка і що два роки тому, за рекомендацією лікарів, вона привезла батька в Чагор.

Спершу вони відвідали подвір'я, де колись була його батьківська хата. Зі сестрою він не зустрівся, бо вона вже було відійшла у засвіти.

Під час бесіди із сусідами, яка велася українською мовою, батько несподівано звернувся до Габрієли румунською мовою і висловив бажання відвідати цвинтар, який був неподалік його колишнього обійстя.

Спочатку вони побували на могилах родичів, а потім вуйко Василь підійшов до стели, спорудженої в пам'ять односельців, які загинули від більшовицького режиму. Погладив рядки з вигравіюваними іменами та прізвиськом його батьків і попросив доньку

пройтися цвинтарем, залишивши його наодинці, щоб він міг на самоті поговорити з батьками.

Коли Габрієла повернулася хвилин через п'ять, вуйко Василь сидів на землі, притулившись спиною до боковини стели, схиливши голову на коліна. Його бездиханне тіло ніби промовляло: «Поховайте мене тут, у рідній землі».

* * *

Так закінчився земний шлях людини, яку змусили покинути рідний край. Людини, розум, серце і душу якої вразив нищівний страх перед жорстокими персиголовцями. Людини, в якій не згасала мрія повернення до лона рідної землі.

Скажи, Всесильний Боже:

– чи жевріє ще хоча б один-єдиний промінець втілення надії на прощення гріхів наших?

– чи оживиться пригноблена, але ще не скорена віра в те, що Ти, Господи, огорнеш своїм милосердям сплюндровану Україну?

– чи долітає до Тебе, Святий Боже, безутішний голос багатостраждального люду, котрий волає про захист від одвічних підступних ворогів-супостатів?

– чи зійде Твоя, Всечесний Господи, справедлива милість і преподобне благословення українського народу на його право бути вільним і богоугодним господарем дарованої Тобою святої української землі?

Березень 2025 року

Михайло Гафія ТРАЙСТА

БАРАБЕРИ

(Повість)

(Продовження з № 372)

Жартують, що від застуди людина хворіє, або сім днів, або тиждень, але Михайло Косован вже другий тиждень як не міг піднятися з ліжка. Відчував біль у шиї, в горлі, кашляв, чхав, ночами марив у лихоманці, але останнім часом відчував важкість у грудях, коли вдихав повітря свистів і задихався скоро.

– Ти, молодице, відав приспала Михайла, що го не видно по селу, – пожартував з нею Дьорді Грещук, далекий родич Михайла.

– Штос хворіє, вже другий тиждень, простудився, – відповіла Марічка.

– А ти могла вигнати бетюг із него? – продовжував жартувати Дьорді.

– Та тільки, што єм му не давала, і чаю всяких, і масті, і пірольок єм добула уд горячки та й уд кашлю, та пусто.

– А крісланьов¹ єс пробувала?

– Як крісланьов? – здивувалася Марічка.

– А так: звари горівки із перцем та медом, покладь крисаню перед него і доти най п'є доки не увидит дві кріслани.

– Жертуйте здорові, а Михайло што надриваєса, свистит му у грудьох та говорит без себе ночами.

– Ой тото не добре! Гія скоро дохтора кликати.

– Була єм до дохтора на Коштіль, але пушов у Сукмар, не прийде лиш на другий тиждень.

– Тогди гія го везти у коргаз². Нині вже пузно, а завтри рано, я прийду з куньми та го повеземе возом, не є што йгратиса.

– Добре, Дьордію, я вам уддячуса.

– Не є што й говорити, я з Михайлом родина.

– Марічко! Де ти, Марічко! Хтос ломит двері!.. – крикнув Михайло не своїм хрипким голосом, від чого відчув страшний біль, немов хтось йому встромив ножа у груди.

– Марічко!.. – застогнав у друге, тихішим голосом.

«Ні, я наново марю... сесе лихоманка... хто би муг ломити двері серед білої днини?.. Хоть уже понад вечур, але ще видно... ні, ото міні прививаєса... уд горячки... де Марічка, аби скорняла мене...»

– Марічко! Де єс, Марічко?..

«Зараз прийде Марічка та ми даст пірольку... зараз мине... Хто би муг валити двері серед днини... ні ото горячка...»

– Марічко... Ой, Марічко!... Марі... – хрипів Михайло.

Почувся сильний троскіт...

Двері розкололися на дві половини...

Вилетіли наче два крила зеленого птаха...

У кімнату влетів, наче вихор, старий Чуфак...

Розлючений, хижий, остеклий...

З розкуйовдженим волоссям, з піною на роті, зі сокирою в руках...

– Марічко... Ой, Марічко!... Марі... – прошептав пересохлими губами Михайло...

«Ні, я наново марю – горячка... мені прививаєса... Не може бути, сесе тільки мара і все, зараз прийде Марічка... Сесе не Чуфак, якас мара...»

– Марічко...

Чуфак з піднятою сокирою стояв серед кімнати, готовий накинутися на Михайла і зарубати його.

«Есе не Чуфак, міні са прививає Чуфак... Із горячки... Зараз прийде Марічка і все мине...»

– Марічко!.. Де ти, Марічко?.. Марі!..

– Га, га, ге!.. – зареготав дико Чуфак.

«Йой, який лячний, пек би му!..»

– Марічко-о-о! – проспівав Михайло.

– Га, га, га... ге, ге, ге, – продовжував реготати Чуфак.

«А як ми са не прививає, як осе поправді, і Чуфак прийшов мене убити?..»

– Марічко!..

– Га, га, га... ге, ге, ге...

«Тепер ми розколе голову!..»

– Марічко!... – скрикнув радісно Михайло, побачивши Марічку на подвірю.

– Га, га, га... ге, ге, ге...

Пролунав постріл...

Чуфак обернувся спиною до Михайла...

На білій сорочці, серед плеч, появилася червона ружа...

«Марічка стрілила у него... не може бути!..»

– Марічко!..

– Га, га, га... ге, ге, ге... – зареготав Чуфак, побачивши Марічку.

– Марічко!..

(Продовження на 34 с.)

¹ Крісланя – крисаня.

² Коргаз – лікарня.

БАРАБЕРИ

(Продовження з 33 с.)

– Га, га, га... ге, ге, ге... – накинувся Чуфак зі сокирою на Марічку.

– Марічко!... – зеревів зі всієї сили Михайло.

«Вб'є її!.. Вб'є Марічку!..»

Почувся другий постріл...

Чуфак спустився на коліна...

– Га, га, га... ге, ге, ге...

МАДАМ БОВАРИ

«Гей скоро прийшла весна...» – говорили люди, дивлячись на Солован. А де їм було інде дивитися, коли горб височів над містом, наче казковий велетень, який немов захищав його від усіх лих.

Починає сніжити, люди дивляться на засніжений Солован і радіють, що незабаром і Різдво прийде...

Починає дути теплий вітерець, люди дивляться на Солован, спостерігаючи, як тане сніг і починає зеленіти ліс, і радіють, бо хто не радий весні.

Починає осінь гратися з фарбами, а люди знову дивляться на Солован, і знову радіють...

І Солован величезний і мовчазний дивився на людей, дивився на місто Сігет, дивився на річки... на Тису... на Ізу... на Ронішору... і на Добоняш дивився, як на меншого брата...

Тут, у Сігеті, люди жили мирно, і при мадьярах, і при руских, як і зараз при румунах... румуни, українці, мадьяри, німці, чехи, словаки, цигани – всі вони люди того самого міста, знайомі, сусіди...

*У Сиготі на болоті,
Волохів не много,
А я собі полюбила,
Мадьярика того.*

*У Сиготі на болоті
Ватерка палає,
Ходім хлопці до дівчини,
Бо вже умирає.*

*У Сиготі на болоті
Ватерка не горит,
Ходім хлопці до дівчини,
Бо вже не говорить.*

Пригадала Марічка давню співанку, яку почула колись від лісорубів.

Минуло одинадцять років, як пішла зі села...

Одинадцять років, як помер Михайло...

Одинадцять років, як жила без чоловіка, наче монахиня...

Поки...

Господи!.. Йому тільки п'ятнадцять років...

Високий, гарний, широкоплечий, міцний, з чорнявим вусиком, хто б сказав, що йому не двадцять?..

Господи!.. А їй?.. Їй тридцять!..

Струнка, гнучка, з гарними стегнами та пазухою, хто б їй дав більше двадцяти?..

Вона відчула вперше у душі весну...

Вперше її серце посміхалося...

Вперше вона кохала...

Кохала хлопця на п'ятнадцять років молодшого від неї...

Кохала п'ятнадцятирічного парубка...

Стільки було їй, коли Филип...

Навіщо згадувати?..

Вона кохає його, Дьока Дьордьольюка кохає, як не кохала нікого...

А хіба вона кохала?..

А Михайла Косована кохала?..

Бідного хромого Михайла?..

Їй з Михайлом було добре і була б прожила з ним все життя...

Їй з Михайлом було приємно, вона думала, що то кохання...

Але тільки тепер дізналась, що таке кохання...

Хоча, мабуть, колись вона заплатить важко за це кохання...

А люди?..

Що їй до людей?..

Вона змалку була «курвою», а потім «вбивцею», коли Чуфака зстрілила, але навіщо згадувати?..

Вона кохає, а інше все – пусте...

«Великий кураж мала Марічка застрілити Чуфака...»

«Ой не говоріт, яке нещастя впало на її голову...»

«Ой тото гріх великий та неспасений – взяти людське життя...»

«Не говоріт дурне, ото було вадь-вадь – вадь она Чуфака, вадь Чуфак Михайла, уже пудняв сокиру...»

«Може, був го і не вбив, хто знає?..»

«Говоріт здорові! Нашто розколов двері?..»

«Може, хотів тільки напудити Михайла...»

«Ага, напудити – сокиров посеред голови!»

«Ну і нашлися два, оден утратив розум, а другий без себе у горячці...»

«Та што тепер буде?..»

«Та што буде?.. Чуфак лежить у шопі на спинзари, Марію заарештовали та повезли до Согота, а Михайла повіз Дьорді Грещук у коргаз...»

«Но, оба Чуфаки так загинули – уд кулі, і Фері, і старий...»

«Кажут, што і Михайло на туй дорозі...»

«Господи, сохрани нас...»

«І Калай Чічікало так пропав, як камінь у воду, уже го ні не шукають...»

«Та кому тепер до Калая?...»

«Мають доста на голові...»

«Мають, ой мають!»

«Чорт не спит, не снівби-са!»

Марічку потримали три дні в арешті. Потім відпустили, після короткого суду. Мала адвоката военного, який захищав її, часто повторюючи слова, яких вона не розуміла: «самозахист», «порушення недоторканості житла», «ворог народу»...

Вона сиділа байдуже, ніби-то не про неї говорили...

Ніби-то не її судили...

Ніби-то не вона Чуфак...

Відпустили і привезли додому машиною, як і відвезли.

Марія знайшла двері цілі, хтось поремонтував їх. І замок новий поставив.

«Агі, хто ба ці?... Як тепер відкрию?... А Михайло?... Може, Грещук?...»

— Не добре, Марічко, з Михайлом, дуже не добре, казав дохтор, што гія було май скоро пуйти з ним... — сказав їй Грещук, коли пішла до нього.

— А у яку секцію го інтернували? — запитала.

— Та на пневмолоджію — дустав гептику.

— Господичку муй! — сплеснула Марічка руками.

Грещук не хотів брати від неї грошей ні за двері, ні за тото, што повіз Михайла до дохтора.

— Я поніс дохторови два літери горівки, понеси й ти, вадь дай му якіс пінязі.

— Йой, дам му, дам, як би-м не дала, лиш Михайло аби добре. Таконь зараз іду до Согота.

— Куди на нуч? Там є програм, тебе не пустять будь-коли, завтри уд дев'ять доу дванадцять пускают ід бетежнякум.

Марічці не треба було давати лікареві горівки, ні грошей...

Коли дійшла другого дня до лікарні, Михайло якраз прощався зі світом і віддавав Богові душу.

Дивився на неї порожніми очима і прошептав:

— Марічко...

— Так від учора, кличе Марічку весь час. Ви Марічка? — запитав її вусатий дядько, який лежав біля Михайла.

— Я, — відповіла Марічка.

Опісля стояла мов укопана біля ліжка на яким лежав уже покійний Михайло.

Їй приходилось плакати, голосити...

Буде часу плакати і голосити, а зараз їй треба все

впорядкувати.

Треба йти за Грещуком, щоб повезти тіло додому, треба дбати про труну, похорон...

— Почекайте, — сказав їй лікар. — Він був добровольцем, ветераном війни, так мені казав дядько, який привіз його.

— Був, був, на війні втратив ногу...

Лікар подзвонив до военного комісаріату, а через дві години, прийшла машина з труною та новою військовою формою.

Молодий лейтинат радив Марічці поховати Михайла на сігетському кладовищі героїв, але Марічка стояла на своєму, що хоче його похоронити в селі, в якому народився, щоб спочивав біля своєї родини та своїх односельчан.

Лейтенат махнув рукою і дав наказ шоферові та двом солдатам відвезти труну з тілом, де скаже їм Марічка.

Марічка повезла тіло до себе додому. Люди приходили вечорами на оприведя, а потім погребла його по-християнськи зі священником, і по-комуністичному, бо прийшла фанфара зі Сігету, і по-воєнному, бо солдати віддали йому пошану, стріляючи з автоматів на цвинтарі.

І так зісталася Марічка — ні дівка, ні віддана, ні вдовиця — знову сама, як билина в полі.

— Я не знаю Марічко, в мене грошей дазбу, і часи не тоті землю купувати, ади буде колектів, — відмовлявся Дьорді Грещук.

— Я не збираюся вам продавати землю, уйку! Ні землю, ні хижу. Я вам так лишаю, аби не занепало все, — пояснила Марічка.

— Е, донько, таке не може бути, я не Чуфак, абе-м забрав чужі землі, — почухав потилицю Грещук.

— Та ви не забираєте нічого уд мене, я сама вам даю, — пробувала його переконати Марія.

— Тото завеликий простибуг, Марічко, а людям рота не запреш — будут на мене перстом показувати, штом забрав уд тебе землю.

— Тоди я вам даю землю на політок, а што уродит уділите і міні, добре так? — посміхнулася Марічка.

— Но, тепер уже йдеш із дому, — посміхнувся Грещук, а опісля додав: — А ти де дінешся?

— Ще не знаю, хочу жити у вариши, де ніхто ня не познає, де ніхто не буде на мене указувати руков — ади звия!

— Люде лихі, Марічко!

— Лихі, уйку!

— Шкода Михайла!

— Най спочіває з Господом!

— Най буде прощений!

(Далі буде)

Іван РЕБОШАПКА

Дзюнькові коні

ЧОРНИЙ

Серед «колгозних» коней села Гатни був і файний, рослий, гладкий кінь – чорний-чорнісінький, як темна ніч, жісний¹ у темряві. Але став він кульгавим на передні ноги – не міг ступати, спотикався. Інженер-ветеринар поділяв загальну думку: щоби припинити муки коня, його треба застрелити.

Нуців тато Дзюнько підійшов до того коня, взяв його за вуздечку, провів кілька кроків і помітив, що на м'якій землі кінь не спотикається і навіть не кульгає, а тільки на твердій, грудкуватій, кам'янистій. «Ага, – тихо промовив тато сам до себе, – у нього та сама бола², що й у мене». І звернувся до інженера:

– Пане анжінерь, я купую цього коня.

Інженер зі смішком зневажливо кинув:

– Цього каліцуна?! Хочеш – бери задарма.

– Ні, ні, пане анжінерь, я не прошу, я купую.

– Купуєш?! – здивувався той.

Тоді тато, вийнявши з трайсти літр рому, рішуче сказав:

– Вібачейте, пане анжінерь, тут, при свідках, перед марьторями³ – я купую коня. Нате хоть літр рому.

Інженер узяв ром, але знову в'їдливо промовив:

– Так сильно хочеш того каліцуна – бери, дарую тобі.

Тато не стерпів:

– Вібачейте, пане анжінерь, ви мені не подарували, я у вас купив перед марьторями.

Тато так наполягав, бо знав, що в того коня та сама «бола», що й у нього. А в нього вона ще з дитинства, з нещасного випадку.

Було це так. Татова мати, вдова, послала своїх хлопців – найстаршого Митра, середущих Леся й Міляна, і найменшого Дзюнька – понести полуденок⁴ косареві. Косар кинув косу в траву і сів обідати, а хтось із старших, чи то з жарту, чи з дурощів, схопив косу, замахнувся й «покосив» по правій нозі малого Дзюнька. Перерізав сухожилок (рум. tendon), кров хлинула, як із цівки, хлопчик обімлів, упав, як скошений. Додому принесли його у верені. Якимось дивом – незнаним і дотепер – порваний сухожилок

зрісся. Але права нога стала коротшою, і Дзюнько шкутильгав на неї. Через це не відбув війська і на війну не мобілізувався. Одружився з дочкою Нуця Гуцуляка. І дарував їм Господь первістка. Як і велося за прадавнім звичаєм, назвали малого Нуцем – на честь діда по матері. Так Дзюнько став татом малого Нуцька.

Через те, що Дзюнько налягав на праву ногу, вся вага тіла тиснула на п'яту. Там набився твердий мозоль, який натискав на живу частину м'яза й викликав страшенний біль. Тато Нуця звернувся до сільського лікаря. Той порадив спеціальні уколи (ін'єкції), але приймати їх можна було лише в лікарні в Сучаві. Їздив бідний тато з Гатни до Іцкан потягом, а звідти чимось іншим – до Сучави. Бувало, що й забував узяти уколи, то й даремно долав усю ту далеку дорогу.

Приїздив його син Нуць із Бухареста разом із жінкою та маленьким синком на літні канікули у відпустку. А тато терпить, не може признатися синові, яка в нього біда.

Оглянувши татову п'яту, Нуць налив у цебер теплої води, намилив болюче місце і, щоб заспокоїти й потішити татові надії, каже:

– Я зараз вас вилікую, тільки най п'ята трохи відмокне.

Після деякого часу взяв лезо для гоління, обережно вирубав мозоль аж до живого, продезінфікував, запансовав і сказав до тата:

– Ану, ступайте.

– А не буде боліти?

– Ступайте, і самі побачите.

Тато несміливо ступає, мовби намагаючи землю, і здивовано вигукє:

– Мой! Уже не болит! Шо ти зробив?

– Зробив вам операцію. Бо хто ж таке видів, щоби мозоль уколами лікувати?!

Та біда в тім, що мозоль невдовзі знову наростав. І щойно Нуць зі сім'єю прибував на літо у відпустку, тато радісно промовляв:

– Єк добре, що ти, Нуцю, прийшов – зробиш мені знову операцію.

¹ Жісний – страхітливий.

² Бола – хвороба.

³ Марторь – свідок.

⁴ Полуденок, або підвечірок – споживання їжі між обідом і вечерею, також назва їжі, яку приготовано між обідом і вечерею.

Переживаючи свою «болу», тато безпомилково дійшов висновку, що і в коня та сама проблема. Ходячи довгий час непідкованим по грудкуватій та кам'янистій землі, кінь здер копита і м'якою серединкою ступав просто по твердих грудках і каміннях. Унаслідок цього на м'якій частині копит набився твердий мозоль, який при кожному кроці по кам'янистій дорозі коня пронизував нестерпний біль, від якого він падав на передні ноги.

Знаючи про причину, тато зібрався піти до села за Шербівцями до знахаря, що добре тямив у таких справах. Налягаючи на праву ногу, мовби сам собі почергово відмірював: «сто п'ять» – «сто десять», тато ступав по шутрованій дорозі, а коня вів узбіччям по м'якому, щоби той не страждав від жорсткого каміння.

Так і дісталися до того знахаря. А той провів майже таку ж операцію, як і Нуць, щоправда, дещо складнішу, бо й копита були не тих розмірів, що п'ята. А зворотною дорогою вже йшли по тій самій шутрованій дорозі, кінь ступав рівно й упевнено, а тато знову поволі вичислював: «сто п'ять» – «сто десять».

У татовому господарстві на подрі гражди ще зберігався некований «скелет» дерев'яного воза, успадкованого Дзюньком від тестя, пристанційного Нуця Гуцуляка. То був особливий віз. Його колеса не були зі складених ободів, а із окремих щабелів, майстерно зварених і відповідно зігнутих колом, що утворювали майбутнє колесо. Статус зразкового газди Нуця Гуцуляка підтверджувався й тим, що підвалини, амнарі та закид його хати були не з ялинового дерева, а із дубового. Збудована ним хата й донині стоїть непорушно, і вона ще зможе віки простояти.

Успадкований від тестя Нуця Гуцуляка віз тато Дзюнько укував у килибанського ковача-німця Адама, пофарбував зеленою блискучою олією, і під час їзди колеса воза приємно «співали»-клекотіли залізною вковою. У «колгозі» такого воза не було.

Чорного тато підкував у того ж самого німця Адама. І якось одного дня з'явився з ним до «колгозу». Присутні граждарі й інші колгоспники з подивом зустріли тата. А інженер замість щирого захоплення заговорив наставницьким тоном і сипнув «рекомендаціями»:

– Ой, ой!.. Честь вам за те, що вилікували коня. Тепер наша бригада поповниться свіжою силою...

Але тато різко перервав його, не давши висловити думки до кінця:

– Ні, ні, пане анжінєр! Це мій кінь! Ви хотіли його застрелити, а я купив його у вас і врятував від смерті.

Інженер далі продовжував умовляти тата:

– Ви вже немолодий, вам тяжко працювати. У бригаді є молоді мужчини, вони вас заступлять...

Але тато не здавався і знову перебив інженера:

– Так, я вже не молодий. Але кінь – мій, візок – мій. І я сам буду працювати, скільки зможу, коли зможу і де зможу. І мені вже ніхто не буде наказувати...

Прирікання між інженером і татом могло би набрати хтозна-якого курсу, але воно якось безслідно потахло. Татові старечі дні спливали так, як йому заманувалося.

А Чорний до тата так пристав, що й прив'язувати його не було потреби. Здавалося, що його завданням було розпоряджатися татом долю, невідступно й вірно супроводжувати його аж до самої кончини. Пригадується, як надвечір'ям тато несе коневі сіна. Варто було йому лишень проказати одне-два слова, і Чорний, не прив'язаний до ясел, озивається коротким приглушеним «го-го». А із середини гражди не доходить до наших очей чорна-чорнісінька, як темна ніч, жісна постава коня, і з темряви тільки пронизує нас пара голубих страхітливих очей.

У тому тихому щоденному спілкуванні з Чорним і минули визначені Всевишнім татові дні.

Тато захворів. Жив сам, і не було кому його доглядати. Два зяті говорять своєму тестеві:

– Тату, ми будемо вас дозерати⁵, але нам нелегко доглядати і коня. Тому, поків ви відужієте, продаймо коня.

– Мой хлопці, – по-батьківському звернувся до них тато, – міні ще кілька днів?.. Тепер люта зима, цвинтар далеко, а хіба людям не тяжело буде нести мене на плечах?! Повезе мене Чорний, і гробарі закопають. А ми три, я і ви два, повернемося додому і тоді продамо коня.

Усіх трьох охопив вибух раптового сміху:

– Як це, тату?.. Гробарі вас закопають, а ми двоє і ви, тату, ще й додому повернемося продавати коня?..

Але Чорний, жісний, чорний-чорнісінький, як сама ніч, виконав своє останнє завдання. Шляхом неповернення відвіз Нуцевого тата Дзюнька на гатнянський цвинтар. І повернулися звідти додому тільки... два його люблячі зяті...

⁵ Дозерати – доглядати.

❖ ДУХОВНІ ДЖЕРЕЛА ❖

Володимир АНТОФІЙЧУК

КНЯЗЬ ВОЛОДИМИР ВЕЛИКИЙ – ХРЕСТИТЕЛЬ РУСІ-УКРАЇНИ

У 2024 році в Україні відбулася подія, яка стала не лише календарною, а й духовною віхою. Православна Церква України та Українська Греко-Католицька Церква перейшли на новий стиль церковного календаря – новоюліанський. Із цим переходом змінилася й дата одного з найважливіших свят – День хрещення Київської Русі-України тепер відзначається не 28, а 15 липня, у День пам'яті святого князя Володимира, хрестителя українського народу.

Цей день поєднує в собі одразу кілька глибоких сенсів. Ми вшановуємо князя Володимира як того, хто об'єднав країну політично й духовно. Ми згадуємо велике хрещення Русі 988 року, коли нова віра – християнство – набула статус державної. А ще ми святкуємо День Української Державності, бо саме з прийняттям християнства розпочалося формування української державної традиції, правової культури, писемності, філософії, освіти, архітектури, духовності.

Це не звичайний збіг дат. Це глибокий символ, адже українська державність народилася не з меча, а з віри. Віра стала тим світлом, яке об'єднало народ, дало йому нову мету, нову гідність, нову мову для осмислення життя. І тепер, коли ми святкуємо День хрещення Русі-України 15 липня, ми не просто згадуємо минуле. Ми стаємо учасниками давнього, але завжди живого джерела, з якого і сьогодні черпає силу українська нація.

Як князь Володимир Великий обрав віру, що змінила долю Русі-України? На межі тисячоліть, коли європейські народи вже жили християнською вірою, Київська Русь-Україна стояла перед серйозним вибором. Язичництво, яке багато століть було частиною життя українських предків, почало втрачати силу. Багатобожжя не могло дати народу єдиний моральний орієнтир або згуртувати велику державу, що швидко зростала.

Князь Володимир – розсудливий правитель і людина, чутлива до потреб часу – добре розумів, що для єдності народу потрібна не лише сила зброї, а й духовна опора. Тому він шукав віру, яка б не роз'єднувала, а гуртувала політично й морально.

Святослав Гординський. Ісус Христос і Святий Володимир – хреститель України. 1974

Спочатку Володимир Святославич намагався реформувати язичництво, створивши новий головний культ із богом Перуном. Але це не спрацювало. Старе віросповідання не мало сили для великого майбутнього. І тоді розпочався його глибший пошук як державного діяча, як людини, що хоче знайти істину. Цей внутрішній поворот і став початком великої зміни.

Хрещення князя Володимира, що відбулося в місті Херсонесі (сучасний Крим), послужило переломним моментом як для князя, так і для всієї Русі. За свідченням «Повісті минулих літ», у той час Володимир утратив зір, і лише після хрещення його очі знову побачили світ. Це прозріння стало не лише знаком

Петро Андрусів. Хрещення Русі-України, 1980

тілесного зцілення, а передусім – початком глибокого духовного оновлення. З язичника він перетворився на християнина, насправді нову людину, народжену згори. І це особисте перевтілення князя відкрило шлях до преображення всієї держави.

Повернувшись до Києва, Володимир почав готувати столицю до прийняття нової віри. Він наказав знищити старих ідолів, зокрема Перуна – верховного бога грому та блискавки в староукраїнській міфології, якого скинули у води Дніпра. Але це не було актом руйнування заради руйнування. Це був жест очищення – символ прощання зі світом страху, жорстоких жертв і темряви.

Наступним кроком стало хрещення народу. Володимир звернувся до киян із закликом прийти наступного дня на річку для хрещення. Формально це був князівський наказ. Але по суті це було запрошення до нового життя. Кожен мав змогу приєднатися до великого духовного народження.

Над берегами Дніпра, біля гирла Почайни, відбулася найвеличніша літургія в історії українського народу. Тисячі людей – чоловіки, жінки, діти, старі, воїни, бояри й ремісники – входили у воду. Священники хрестили їх, а князь Володимир молився за свій народ. Це було не просто обрядом – це була містерія, подія, яка назавжди змінила обличчя Русі-України. Всі були рівні перед Богом у водах хрещення, всі починали життя з чистого аркуша, як одна духовна родина.

Так, як колись ізраїльтяни перейшли через Червоне море до свободи, так кияни перейшли через

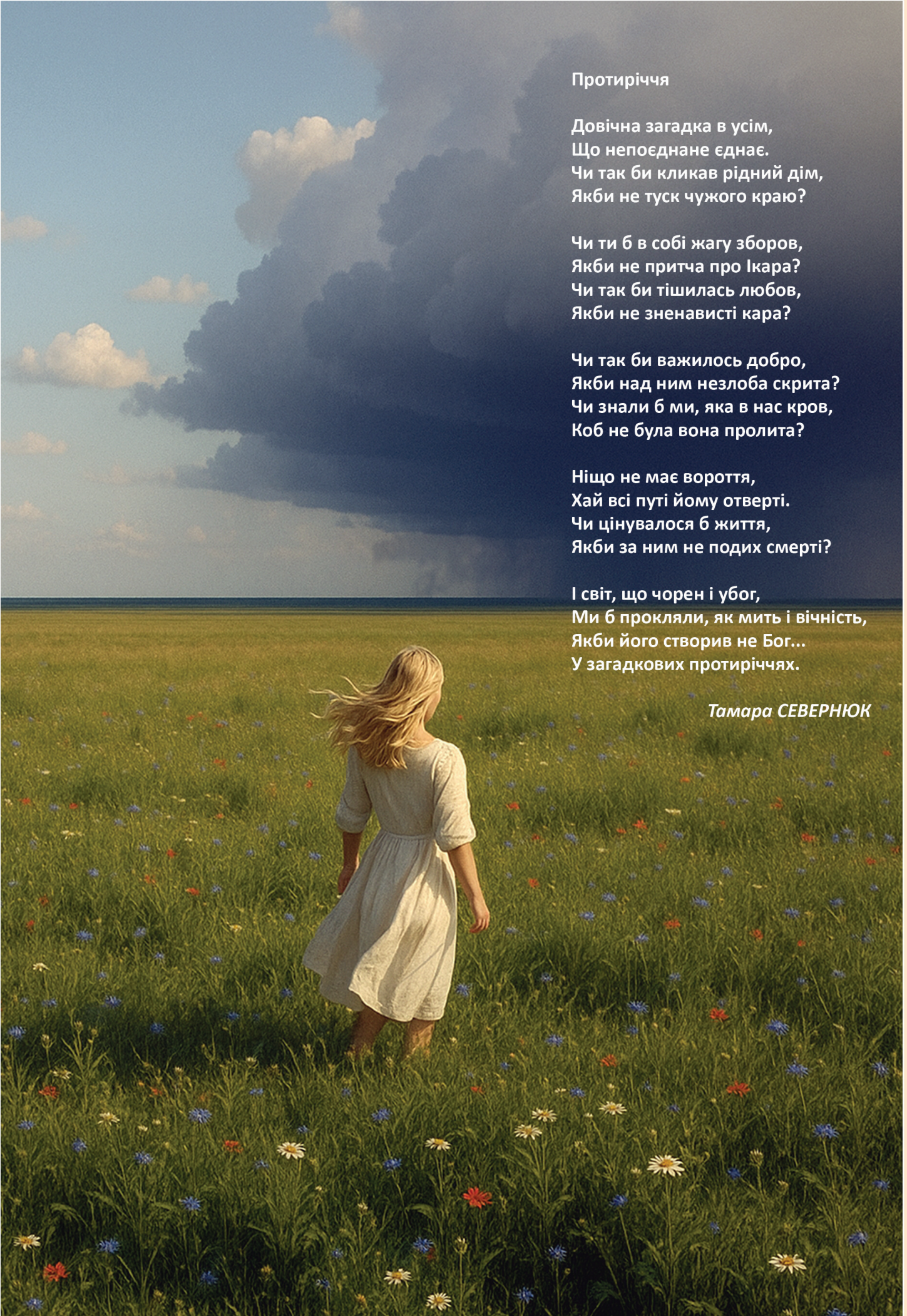
води Дніпра із рабства ідолів у свободу дітей Божих.

Цей акт зробився подією незворотною. Він зумовив увесь подальший духовний, культурний і ментальний розвиток України. Християнство принесло з собою нову антропологію – образ людини як богоподібної істоти, нову етику, засновану на любові, прощенні, покорі та милосерді, нову спільноту – церковну й соборну.

Хрещення відкрило ворота до світової культури – Візантії, Греції, Болгарії. Водночас воно послужило основою творення власної християнської цивілізації: філософії, літератури, архітектури, богослов'я. Уже в XI столітті виникли Десятинна церква, Києво-Печерська лавра, київське літописання, що виростили на ґрунті, освяченому хрещенням.

З богословського погляду, це був «хрещальний день народу», коли Русь-Україна отримала свою ідентичність не лише як держава, а як духовна спільнота. Історія України з цього моменту стала історією хрещеного народу – народу, покликаного нести світло Євангелія в культуру, право, мистецтво, звичаї, слово.

У духовній уяві українців хрещення Русі-України в Дніпрі перетворило ріку на сакральне місце. Вона стала українським Йорданом – межею між темрявою і світлом, початком нового творіння. І дотепер кожна Йорданська вода, що освячується на Водохреща, є містичним продовженням тої давньої події – пам'яттю про народження з води і Духа цілого народу.

A woman with blonde hair, seen from behind, is walking through a vast field of green grass and small wildflowers. She is wearing a white, short-sleeved dress. The field is filled with various flowers, including blue, red, and white ones. In the background, a dark, stormy cloud formation looms over the horizon, contrasting with the lighter sky on the left. The overall mood is contemplative and serene.

Протиріччя

Довічна загадка в усім,
Що непок'єднане єднає.
Чи так би кликав рідний дім,
Якби не туск чужого краю?

Чи ти б в собі жагу зборов,
Якби не притча про Ікара?
Чи так би тішилась любов,
Якби не зненависті кара?

Чи так би важилось добро,
Якби над ним незлоба скрита?
Чи знали б ми, яка в нас кров,
Коб не була вона пролита?

Ніщо не має вороття,
Хай всі путі йому отверті.
Чи цінувалося б життя,
Якби за ним не подих смерті?

І світ, що чорен і убог,
Ми б прокляли, як мить і вічність,
Якби його створив не Бог...
У загадкових протиріччях.

Тамара СЕВЕРНЮК